Nærings- og miljøvirkemidlene i landbruket

STRATEGISK PLAN FOR LOFOTEN OG VESTERÅLEN 2024-2027

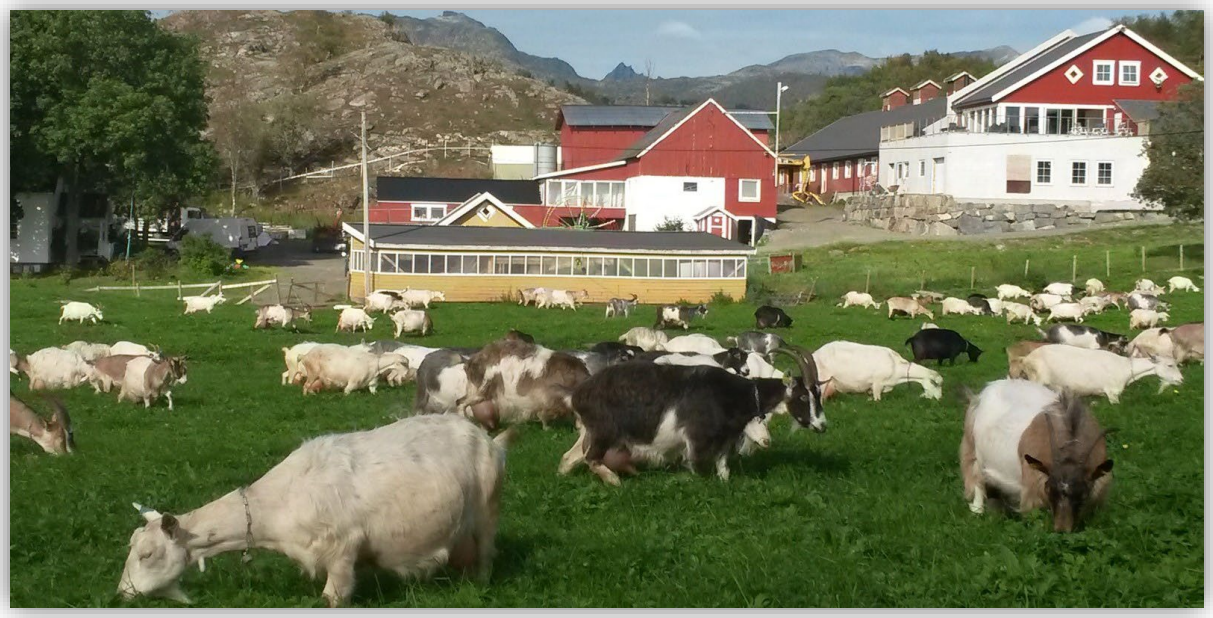
Utarbeidet av:

- Andøy Kommune
- Bø Kommune
- Flakstad Kommune
- Hadsel Kommune
- Lødingen Kommune
- Moskenes Kommune
- Sortland Kommune
- Vestvågøy Kommune
- Vågan Kommune
- Øksnes Kommune

Utgitt av Sortland kommune, 2023
Redaktør: Vladimir Matic – Skogforvalter i Lofoten og Vesterålen
Layout: Vladimir Matic
Foto forside: Skog på Sandset i Øksnes - Vladimir Matic, «Den sorte gryte» gård, Vestbygda, Lødingen kommune

INNHOLD

1	INNLEDNING	4
2	NATURFORHOLD OG NÆRINGSGRUNNLAG	5
3	JORDBRUKET I LOFOTEN OG VESTERÅLEN - STATUS OG UTFORDRINGER	7
4	SKOGBRUKET I LOFOTEN OG VESTERÅLEN – STATUS OG UTFORDRINGER	16
5	GRUNNLAGET FOR NÆRINGS- OG MILJØTILTAK I LANDBRUKET	29
6	MÅL FOR BRUKEN AV SKOGBRUKSMIDLENE OG MILJØVIRKEMIDLENE	33
7	STRATEGIER FOR VIRKEMIDDELBRUKEN	34
8	HANDLINGSPLAN FOR VIRKEMIDDELBRUKEN I 2020-2023	35
9	INFORMASJON	46
10	VEDLEGG	47

(«Den sorte gryte» gård, Vestbygda, Lødingen kommune)

1 INNLEDNING

Kommunene fikk i 2004 ansvaret for forvaltningen av Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket og tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket. Det var en forutsetning for denne reformen at kommunene utarbeidet flerårige tiltaksstrategier for bruken av disse midlene.

I Lofoten og Vesterålen ble det iverksatt interkommunal forvaltning av disse midlene fra 1. september 2007. Sortland kommune er vertskommune for samarbeidet.

En felles strategisk plan for bruken av midlene ble utarbeidet i løpet av høsten 2004. Planen ble revidert i 2010 med gyldighet for 2011-2014. Tredje generasjon strategisk plan ble utarbeidet i 2014 med gyldighet for 2015-2019. Fjerde generasjon strategisk plan ble utarbeidet for perioden 2020-2022. For 2024-2027 skal det utarbeides ny strategisk plan.

Planen skal bygge på de føringer og prioriteringer som framgår av:

- Regionalt skog- og klimaprogram (RSK),
- Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nordland (RMP) 2023-2026

Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nordland 2023-2026 er vedtatt i mai 2023. Siste Regionalt skog- og klimaprogram for Nordland gjelder 2019-2022:

RSK kan leses her:
https://www.statsforvalteren.no/contentassets/e6c7f6ec753946a5a3e089f49187b63b/regionalt-skog-og-klimaprogram2019_2022_nordland.pdf

RMP kan leses her: https://www.statsforvalteren.no/nn/Nordland/Landbruk-og-mat/Miljotiltak/regionalt-miljoprogram-for-jordbruket-i-nordland-2023-2026-er-vedtatt/

Etter at den første modellen for det interkommunale samarbeidet ble utarbeidet, ble tilskuddsforvaltningen knyttet til skogsveier, drift i bratt og vanskelig terreng og skogbruksplanlegging tilbakeført til fylkesmannen. Det samme gjaldt investeringsstøtte til organisert beitebruk.

Nytt fra 1. januar 2020 er at skogbruksmidlene til skogsveier og drift i vanskelig terreng igjen skal forvaltes av kommunene. Dette gjør at de økonomiske rammene og det kommunale handlingsrommet på skogbruksområdet blir en god del større enn i de foregående planperiodene.

Det ble i 2014 gjennomført en ekstern evaluering av det interkommunale samarbeidet om skogbrukstjenester og kulturlandskapsmidler (SMIL-midler) i Lofoten og Vesterålen. Resultater fra denne evalueringen er kommentert i ny strategisk plan.

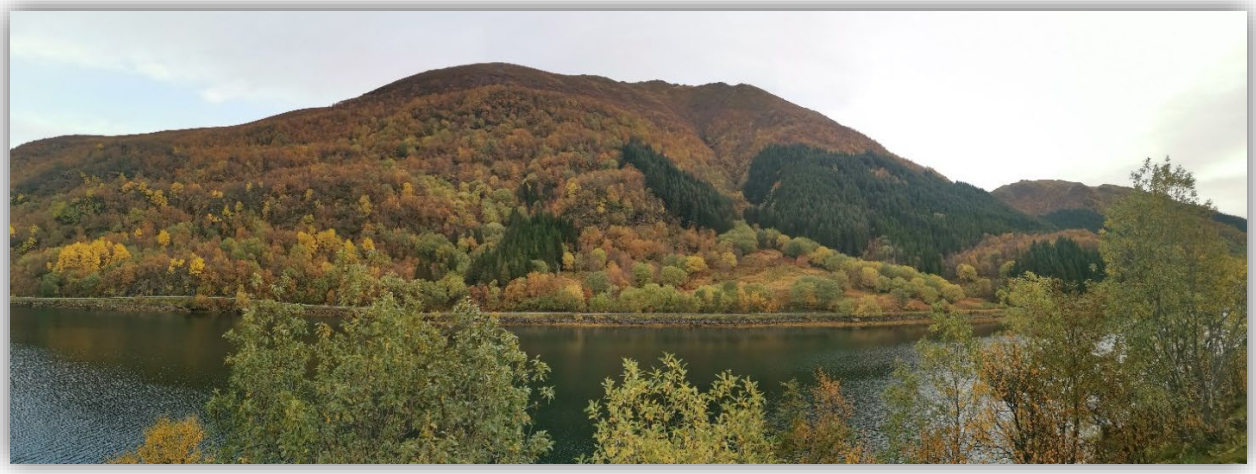
Det interkommunale samarbeidet på landbruksområdet i Lofoten og Vesterålen omfatter felles skogbrukstjenester, felles forvaltning av skogbruksmidlene (NMSK) og felles forvaltning av spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL). I revidert strategisk plan viderefører kommunene å utarbeide en strategisk plan som omhandler skogbruksmidlene og SMIL-midlene i ett og samme dokument.

2 NATURFORHOLD OG NÆRINGSGRUNNLAG

Med 56 124 (kilden: SSB-2023.) innbyggere er Lofoten og Vesterålen en tett befolket del av Nordland. Innbyggertallet utgjør nesten en fjerdedel av befolkningen i hele fylket, mens landarealet bare tilsvarer en tiendedel. Det gir et innbyggertall på 13 per kvadratkilometer mot 6 for fylket under ett. (SSB-kommunefakta)

Intakte beitelier og dyrka arealer er sentrale elementer i landskapsbildet mange steder. Lang tids bruk av naturressursene i et område som fra gammelt av har vært tett befolket, gjør at landskapet er sterkere kulturpåvirket enn mange andre steder i Nordland. Kulturlandskap, skog, vann og vassdrag har allmennhetens blikk rettet mot seg og er viktige resurser for innbyggerne i forbindelse med rekreasjon, friluftsliv, jakt og fiske.

Landbruksnæringa står sterkt i begge regionene og utgjør en betydelig del av landbruksproduksjonen i Nordland. En femtedel (21 %) av bruk i drift i Nordland ligger i Lofoten og Vesterålen. Nesten en tredjedel (29 %) av antall vinterfora sau i Nordland og en fjerdedel av sauebrukene (26 %) hører hjemme i denne delen av fylket.

(Skogreising med forskjellige treslag på Sandset, Øksnes kommune) foto: Vladimir Matic

Siden 2002 har antall vinterfora sau i Lofoten og Vesterålen gått ned med 5600 og antall bruk med sau gått ned med 160. Mens tallet for vinterfora sau i Nordland er på samme nivå som i 2002, har Lofoten og Vesterålen hatt en nedgang i antall sau på 18 %. Det har vært en nedgang i antall sau i 8 av de 10 kommunene. Bare Andøy og Flakstad har hatt økning.

I perioden 2003 til 2018 har Lofoten og Vesterålen hatt en nedgang på 750 melkekyr (24 %). Det er samme prosentvise nedgang som i hele Nordland.

Antall melkegeiter har økt med 200 dyr i perioden 2002 til 2018 (9 %). Vestvågøy er størst med 1350 dyr og 8 av i alt 12 bruk. Andøy har hatt størst økning i antall melkegeiter med 230 dyr. Også Lødingen og Bø har hatt en oppgang i antall melkegeiter.

I 2018 var det 910 ammekyr mot 412 i 2004. Økningen har skjedd i 8 av 9 kommuner. Vestvågøy og Sortland har størst økning i antall dyr. Økningen i antall ammekyr har vært større i Lofoten og Vesterålen (120 %) enn i Nordland i samme periode (64 %).

Reindrift er lokalisert til Lødingen og de delene av Andøy, Sortland, Hadsel og Vågan som ligger på Hinnøya. Selv om virkemidlene som dette prosjektet omhandler ikke er rettet mot reindriftsnæringen, er begge regionene rike på samiske kulturminner.

Lofoten og Vesterålen er nesten fritt for større rovdyr og har dermed potensial for en betydelig økning innenfor sauehold og annet dyrehold som krever utmarksbeite. For landbruket i disse regionene er det en stor utfordring å utnytte dette fortrinnet.

Kombinasjonen av hav, mektige fjellformasjoner, jordbruksarealer i hevd og fjellsider med beite- preg har en egenverdi i merkevarebyggingen for reiseliv og landbruksprodukter.

Skogen i Lofoten og Vesterålen består av 90 % lauvskog og 10 % barskog. Selv om tilplantet areal bare tilsvarer ca. 2,5 % av landarealet, er plantefeltene en markant del av landskapsbildet mange steder. Plantefeltene og skogsveiene viser hvor vi finner de viktigste arealene for lønnsom skog- produksjon.

I perioden 2011-2018 er det årlig avvirket mellom 5000 og 9000 kubikkmeter gran. Hogst, tømmerlunner, tømmerbiler og tømmer på kai synliggjør på en ny måte skogbruket som næring i Lofoten og Vesterålen. Når plantefeltene hogges, skapes det en ny variasjon i skogbildet og landskapsbildet. Allmennheten og beitenæringen opplever dettes om positivt.

I 2022 ble det avvirket 24 000 kubikkmeter gran, med brutto tømmerverdi ca. 9,5 millioner kroner og ca. 5,2 millioner kroner utbetalt til skogeiers kontoer. I planperioden 2024-2027 kan den årlige hogsten økes opp mot 30 000 kubikkmeter med forutsetning at infrastruktur tilrettelegges.

3. JORDBRUKET I LOFOTEN OG VESTERÅLEN - STATUS OG UTFORDRINGER I ET MILJØPERSPEKTIV

Nasjonalt miljøprogram 2023-2026 (NMP) og Regionalt miljøprogram for landbruket i Nordland 2023-2026 (RMP) legger føringer for hvordan kommunene forvalter tilskudd til Spesielle miljøtiltak i jordbruket. Økt vektlegging av klimautfordringene står sentralt i disse føringene.

Nasjonalt miljøprogram 2023-2026

Nasjonalt miljøprogram gir en samlet framstilling av miljøutfordringene i jordbruket med oppdaterte mål og virkemidler. Dette inkluderer tilrettelegging på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå. Et viktig innsatsområde framover vil være å redusere utslippene av ammoniakk og klimagasser fra jordbruket.

Vanndirektivet (EUs rammedirektiv for vann) skal sikre beskyttelse og bærekraftig bruk av vann- miljøet. Nitratdirektivet (EUs direktiv 91/676/EEC) fastsetter bestemmelser om beskyttelse av vann mot nitratforurensning fra landbrukskilder. Ingen vannforekomster i jordbruksdominerte områder skal få dårligere tilstand. For de mest utsatte vannforekomstene i jordbruksdominerte områder skal tilstanden bedres.

Bedre tilgjengelighet for allmennheten og friluftsverdier i jordbrukslandskapet er videreført som miljøtema i Nasjonalt miljøprogram 2023-2026.

Regionalt miljøprogram 2023-2026 (RMP)

RMP for jordbruket i Nordland 2023 gir en samlet oversikt over mål, virkemidler og satsingsområder i perioden 2023-2026.

Virkemidlene som inngår i RMP er:
RMP-tilskudd – Statsforvalteren innvilger
Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) – kommunene innvilger
Tilskudd til drenering av jordbruksjord (grøfting) – kommunene innvilger
Fylkesvise midler i Klima- og miljøprogrammet – Statsforvalteren innvilger
Andre virkemidler som informasjon, kurs, samlinger og prosjekter – Statsforvalteren innvilger

Nye tilskudd i 2023:

- Brenning av kystlynghei
- Soner for pollinerende insekter
- Tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl
- Bruk av egenprodusert kompost
- Spredning av biokull

Om mulig skal SMIL- og RMP-tilskudd ses i sammen heng, ved at SMIL-tilskudd kan brukes til planlegging og restaurering, mens RMP-tilskudd kan brukes til at årlig skjøtsel blir gjennomført.

Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL)

Kommunene innvilger tilskudd på bakgrunn av enkeltsøknader til kommunen. Ordningen skal bidra til at det blir gjennomført miljøtiltak utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Det er en forutsetning at det foregår en tilskudds berettiget produksjon på landbrukseiendommen. Prioriterte tiltak skal støtte opp om de nasjonale og regionale tilskuddsordningene.

En utfordring er å kanalisere midlene mot lokalt verdifulle jordbrukslandskap. Dette betinger at det er aktuelle søkere i områder med verdifullt kulturlandskap. Ofte er dette ikke tilfelle. En løsning kan være å stimulere til aktivitet ved å gi støtte til utarbeiding av skjøtselsplan. Dette kan bidra til å motivere og aktivisere grunneiere m.m. i området til å bli søkere på SMIL-midler.

Kommunene har valgt ut følgende områder som lokalt verdifulle jordbrukslandskap:

- Andøy: Landskapet langs Nasjonal turistvei fra og med Bjørnskinn til og med Stave
- Bø: Landskapet mellom FV 820 og havet på strekningen gnr. 30 Forøy til gnr. 11 Ramberg
- Øksnes: Meløya med Naustvika og halvøya der kirkegården ligger
- Sortland: Strandsonen langs Sortlandssundet fra Kleiva i sør til Bygdnes i nord, og på Hinnøysida fra veikrysset på Kjerringnes i sør til Kringelhågen i nord
- Hadsel: Hadseløya og jordbruksarealene langs riksveistrekningen fra Skagen til Gjerstad
- Lødingen: Vestbygda langs FV 691
- Vågan: Kalle, Delp og Vatnfjord. Nye arealer i samråd Norsk landbruksrådgiving Lofoten og Vågan bondelag
- Vestvågøy: Eggum, Utakleiv, Borg, Skaftnes, Arholmen, Indre Borgfjord, Slydalen, Lykta. Valberg, Rise, Lauvdalen, Saupstad, Reppe, Unstad, Rystad, Haukland/Vik, Hjellvoll, Nesje, Hellosan
- Flakstad: Jordbruksarealene rundt Flakstad kirke, beiteareal på begge sider av parkeringsplass langs E10 på Flakstad og arealer på Fredvang, Krystad og Vikten
- Moskenes: Strekningen Vindstad til Bunesfjord

SMIL-tilskudd for å ta vare på landskap og kulturminner:

- Rydde gammel kulturmark
- Rydde kratt og skog slik at kulturminner og kulturmiljøer blir synlige og kan skjøttes gjennom beiting eller slått
- Restaurere bygninger og andre kulturminner

SMIL-tilskudd for reduserte klimautslipp:

Henvisning til Landbruksdirektoratets rundskriv 2019-14. Nytt tiltak i RMP 2019-2022:

- Særskilte bygningsmessige tiltak i eller i tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg. Eks. tak av varig karakter over gjødsellager. Etablering av dekke demper utslipp til luft, særlig av ammoniakk. For enkelte foretak kan tiltaket også være ledd i å innfri minstekrav til lagringskapasitet ved å lede nedbør vekk fra lageret, noe som faller inn under vanlig jordbruksdrift. Det avgjørende i søknadsbehandlingen må uansett være at tiltaket forebygger utslipp til luft.

SMIL-tilskudd til hydrotekniske tiltak:

- Utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg, herunder graving av åpme kanaler til erstatning for eksisterende lukka avløp
- Erosjonssikring ved utdyping av større kanalsystem
- Fangdammer, terskler og andre økologiske rensetiltak, og miljøplantinger

SMIL-tilskudd til ny næringsutvikling baset på gårdens ressurser:

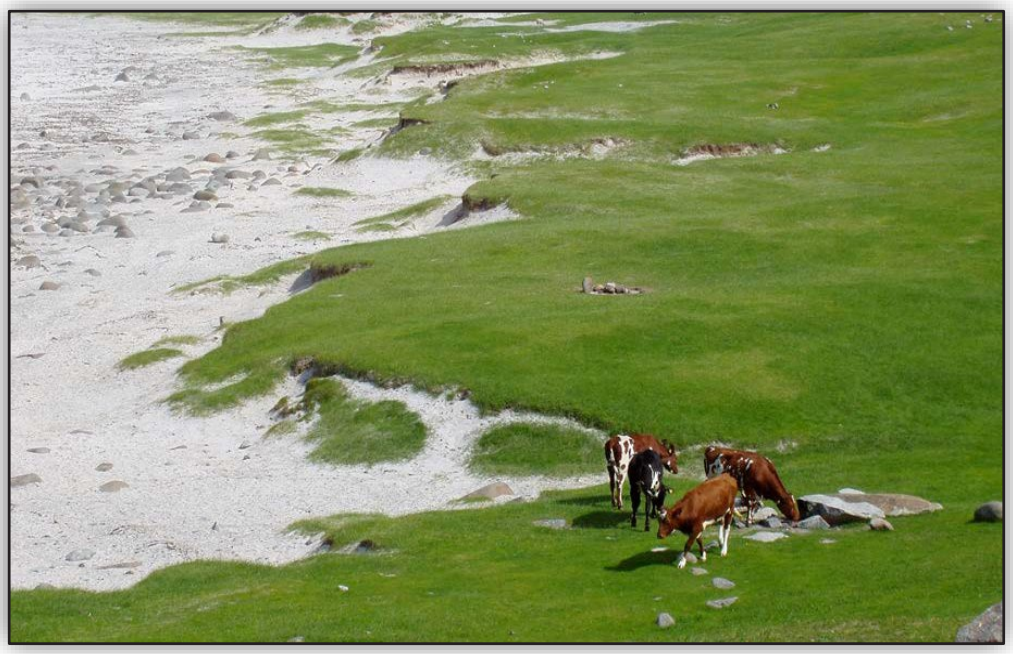
- Istandsetting av kulturlandskap, kulturminner og kulturmiljøer som grunnlag for etablering av tilleggsnæringer.

SMIL-tilskudd til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter:

- Legge forholdene til rette for større helhetlige miljøprosjekter over større områder, for eksempel hydrotekniske anlegg for et vassdrag eller ei grend eller flere gårder. Utarbeiding av tiltaksplan for vannforekomster som står i fare for ikke å nå miljømålene er et aktuelt tiltak. Slike prosjekter bør lede fram til gode kulturlandskaps- eller forurensningstiltak.
- Utarbeiding av skjøtselsplan med tiltaksliste for områder der fortsatt eller økt beite er særlig viktig for kulturlandskapet.

3.1 Kulturlandskapet

Historisk har jordbruket i Lofoten og Vesterålen vært drevet i kombinasjon med fiske eller annen sysselsetting. Å ha en landbrukseiendom var en trygghet og en sikkerhet for familien. Resultatet av dette er at vi har en nokså ensartet eiendomsstruktur med mange små landbrukseiendommer. Driftsformen var basert på oppdyrka areal langs fjæra. Senere kom oppdyrking av myrarealer på strandflata og i dalbotner. Drifta var husdyrhold med storfe, sau hest og geit. Utmarka ble sterkt utnytta i form av beiting. I dalbotnene var det også frodige grasslier som ble benytta til utmarksslått. Utformingen av eiendommene er nokså ensarta og utforma ved jordskifte. Karakteristiske eiendommene utforma som ei smal stripe, kanskje ned i 10 meters bredde, fra fjæra til fjells. Bakgrunnen var at alle skulle ha lik tilgang til de ulike arealtypene.

Storfe som beiter på strandenga på Uttakleiv. Foto: Kjersti Isdal

I utmarka er produktivt skogareal for det aller meste skifta til full eiendomsrett, og ofte kan den nærmeste utmarka være tilplanta med gran. Plantefeltene utgjør likevel bare en liten del av utmarka i kommunene totalt sett. Beiteretten er felles i utmarka, og det er i liten grad satt opp gjerde mellom gårder. Dette betyr at i utmarka er det "fri flyt" av beitedyr over gårdsgrensene.

Eiendomsstrukturen har endret seg relativt lite de seneste 50 år, og preges fortsatt av mange små landbrukseiendommer. I utkantområder er også mange av eiendommene fraflytta og benyttes som feriested. I mer sentrale områder er de fleste landbrukseiendommene bebodd.

Driftsstrukturen har endra seg dramatisk de siste femti år, fra en situasjon der de fleste landbrukseiendommene hadde en form for drift, og selv hadde behov for arealet til fôrproduksjon. Situasjonen i dag er at det er få landbrukseiendommer som er i sjølstendig drift, men disse har imidlertid et stort driftsomfang og leier mye jord. Statistikken i tabell 1 viser at selv om det er blitt langt færre bruk i drift, blir det meste av jorda fortsatt høsta.

Tabell 1: Utviklingstrekk i driftsstrukturen 2002-2023. Kilde:Statistikk produksjonstilskudd,Landbruksdirektoratet.

Kommune	Antall bruk 2002.	Antall bruk 2018.	Antall bruk 2022.	Jordbruksareal 2002.	Jordbruksareal 2018.	Jordbruksareal 2022.
Andøy	70	43	41	16 887	15 337	14 880
Bø	58	28	24	11 346	11 189	10 246
Øksnes	31	20	18	5 386	4 247	3 938
Sortland	101	67	64	21 064	21 661	21 507
Hadsel	104	72	68	17 928	19 597	18 896
Lødingen	27	13	14	4 280	4 043	4 114
Sum Vesterålen	**391**	**243**	**229**	**76 891**	**76 114**	**73 581**
Vågan	53	35	30	9528	7757	7 924
Vestvågøy	181	112	96	33 506	31 177	29 718
Flakstad	20	16	14	3569	3443	3 261
Moskenes	1	0	0	39	0	0
Sum Lofoten	**255**	**163**	**140**	**46 642**	**42 377**	**40903**

Kravet til effektivitet har en del negative konsekvenser i forhold til å ivareta landskapet.

Areal som er dårlig arrondert eller drenert blir liggende uhøsta. Det samme gjelder veikanter og grøftekanter. I enkelte områder er alle bruk nedlagt, og all jord blir liggende uhøsta. Med relativt god tilgang på areal blir interessen for god plantekultur mindre, noe som resulterer i dyrka mark med mye ugras. Mindre beitetrykk og færre dyreslag gir dårligere avbeiting som resulterer i at beiteareal gror til med kratt. Effektivitetskrav i husdyrholdet medfører at ekstensiv drift i form av beite blir erstatta med innkjøpt fôr.

Det er ikke bare den aktive gårdsdrifta som påvirker jordbrukets kulturlandskap. Det samme gjør f.eks. mange fjøs og uthus som ikke lenger er i bruk og forfaller.

Ny byggeaktivitet i form av nye bygninger og veger vil også sette sitt preg på landskapet. De viktig- ste virkemidlene for kommunen er her arealplaner og praktisering av dispensasjoner etter plan- og bygningsloven, samt praksis for omdisponering av areal etter jordloven. En utfordring er bevissthet om konsekvenser for kulturlandskapet ved behandling av planer og enkeltsaker.

Utfordringer i forhold til jordbrukets kulturlandskap:

- Strukturutviklingen i jordbruket medfører at arbeidsintensive/lite lønnsomme operasjoner som for eksempel kantslått og grøfterensking blir nedprioritert
- Nasjonale tilskuddsordninger treffer ikke godt – det stimuleres til å høste mest mulig areal
- Nedgang i antall beitedyr og færre dyreslag medfører at beiteintensiteten blir for lav, og de gamle beitene gror til med lauvskog
- Vanskelig å kanalisere SMIL-midler til prioriterte områder fordi interessen for å søke midler i prioriterte områder er for lav
- Fjøs og uthus forfaller når det ikke lenger er egen drift på bruket

3.2 Kulturhistorie

Det er et nasjonalt mål å redusere tapet av verneverdige kulturminner til et minimum. All menneskelig aktivitet, og ikke minst landbruksaktivitet, kan skade kulturminner. Det er derfor viktig at tiltak som kan skade kulturminner ikke iverksettes før arealet er kontrollert av faginstanser. Dette er i hovedsak terrenginngrep i form av nydyrking, vegbygging og oppføring av bygninger, men også mindre inngrep som skogsdrift og oppsett av gjerde kan skade kulturminner.

For nyere kulturhistorie i form av bygninger, steingjerder m.m. er utfordringen at det ikke lenger er behov for bygningen eller steingjerdet, og at det derfor forfaller eller blir fjernet. Typiske eksempler er sommerfjøs og torvsjåer. En kan ikke bevare alt, men kulturminner som er intakt og som
er tidstypiske, bør en forsøke å bevare. Det finnes også gode eksempler på at slike bygg kan få nye funksjoner, og dermed fortsatt bidra til verdiskaping. Det er da viktig at bygningens særpreg kan beholdes.

Utfordringene i forhold til kulturhistorie er:

- Manglende bevissthet om kulturhistorie og kulturminner
- Med presset økonomi prioriteres ikke tiltak som ikke gir økonomisk avkastning
- Mangel på kunnskap og bevissthet om kulturhistorie ved plassering og utforming av nye bygg.

3.3 Jord og plantekultur

Jordbruksdrifta i Lofoten og Vesterålen er basert på planteproduksjon i form av grovfordyrking og beiting. Et velholdt produksjonslandskap gir et fint landskapsbilde og vitner om et solid landbruk. Med god jord- og plantekultur oppnår man god utnyttelse av tilført gjødsel, mindre ugras og bedre avlinger.

Jordbruket i Lofoten og Vesterålen drives for en stor del på strandflata hvor terrenget er relativt flatt. Mye av jorda har høgt innhold av organisk materiale. Klimaet er fuktig og kjølig. For å unngå kjøreskader er det viktig at jorda er godt drenert.

I 2013 kom en egen forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord. Tilskuddsordningen blir forvaltet av den enkelte kommune.

Utviklinga i driftsstrukturen har gitt oss følgende utfordringer:

- De aktive brukerne høster store arealer i en kort og hektisk sesong. Vedlikehold av lukka og åpne grøfter nedprioriteres
- Mange inaktive grunneiere gjør det vanskelig å vedlikeholde dreneringssystemer.
- Nasjonale tilskuddsordninger stimulerer til å høste mye areal mens avlingsnivået betyr mindre
- Svake jordleieavtaler gjør det usikkert å investere i god jord- og plantekultur på leid jord

3.4 Vann og forurensning

Selv om avrenningen fra landbruket i Lofoten og Vesterålen mange steder har kort vei til havet, kan vannmiljøet bli negativt påvirket. Med gode strømforhold vil slik avrenning fra landbruket ha minimal betydning. I noen bygder har landbruket avrenning til vassdrag som er sårbare for tilførsler av næringsstoffer og partikler. Det er særlig viktig å være oppmerksomme på elver med elvemusling.

Vassdragene i Lofoten og Vesterålen har liten sommervassføring, og kan derfor være særlig sårbare. Der det er spredt bebyggelse i nedslagsfeltet kan kombinasjonen av landbruk og avløp fra bebyggelse gi lokalt store problemer. Avrenning kan være pressaft fra grovforsilo eller rundballer, lekkasje av husdyrgjødsel fra utette kjellere eller gjødselsiloer eller avrenning etter spredning av husdyrgjødsel, særlig etter at veksten er avslutta.

Forskrift om gjødselvarer av organisk opphav regulerer lagring og spredning av pressaft og husdyrgjødsel. Forskriften forutsetter at alle gjødsellagre og siloer skal være tette, og at utkjøring av pressaft og husdyrgjødsel skjer i vekstsesongen, dvs. før 1. september. Kommunen kan god kjenne utkjøring senere, etter begrunnet søknad. På grunn av at mange landbruksforetak har økt produksjonen de senere år, er det mange som har for liten gjødsellagerkapasitet, og er avhengig av å tømme lageret om høsten for å ha nok kapasitet over vinteren. Det er tillatt å spre gjødsel til 1. november dersom den blir pløyd ned. Men det er mange som lar være å pløye ned gjødsla, og søker heller kommunen om dispensasjon.

Gjennom EØS-avtalen har Norge forpliktet seg til å følge EU's vanndirektiv som bl.a. viser at punkt- tiltak i forhold til avrenning av næringsstoff fra jordbruksareal er kostnadseffektivt. For å sikre gjennomføringen av vanndirektivet i Norge har myndighetene utarbeidet den norske vannforskriften (FOR 2006-12-15: Forskrift om rammer for vannforvaltningen). Med vannforskriften skal forvaltningen se på miljøtilstanden i vann og vassdrag og deretter vurdere alle påvirkninger samlet før man setter inn de mest effektive tiltakene.

Innen utgangen av 2020 skal det utarbeides Regional plan for vannforvaltning i vannregion Nord- land for perioden 2021 – 2027. Det betyr at det blir arbeidet videre med prioritering av vannforekomster og utarbeiding av tiltaksplaner som skal sikre god vannkvalitet. For kommunene i Lofoten og Vesterålen er det viktig å kvalitetssikre det tiltaksprogrammet som det her legges opp til. I neste omgang vil det komme krav om konkrete tiltak i vassdrag som ikke når miljømålene som følge av avrenning fra landbruksarealene.

I Lofoten og Vesterålen er det ofte både påvirkning fra landbruk og spredt avløp. Landbrukspåvirkningen har stor sammenheng med tetthet av storfe og gris. Historisk sett er det tre vassdrag i Lofoten og Vesterålen som har pekt seg ut som sterkt belastet: Farstadvassdraget og Lilandsvassdraget i Vestvågøy og Straumevassdraget i Bø. I tillegg til dette er Holmstadvassdraget i Sortland pekt på som aktuelt for ekstraordinære tiltak. Ut over disse er det flere vassdrag som kan være aktuelle. Her må det sees nærmere på hvilke tiltak som gir mest igjen på vannkvalitet.

Utenom de vassdragene som er nevnt spesielt, vil sannsynligvis det viktigste tiltaket være tilstrekkelig lager for husdyrgjødsel og utstyr for nedlegging/nedfelling. Det betyr at man i alle kommunene bør se på behovet for gjødsellagre og stimulere til utbygging.

Landbruksdrift produserer avfall i form av fôrrester, landbruksplast, utrangerte redskaper og annet utstyr, bygningsmaterialer, plantevernmidler og medisinrester. Mye av dagens avfall inneholder stoffer som ikke bør komme ut i naturen. I Lofoten og Vesterålen er det utbygd mottak for avfall, og det har vært organisert innsamling av landbruksplast. Landbruksplast, elektrisk utstyr og farlig avfall kan leveres gratis.

Utfordringer i forhold til vann og forurensing:

- Redusere avrenning fra landbruket i bygder der avrenning av næringsstoff fra landbruket kan skade vassdrag
- Motivere gårdbrukere med for liten lagerkapasitet på husdyrgjødsel til enten å øke lagerkapasiteten eller å molde ned gjødsla som må spres om høsten.
- Motivere til at avfall fra landbruket leveres til godkjent mottak.

3.5 Klima

Norge har inngått forpliktende avtale om å redusere utslippene av klimagasser, og landbruket må bidra med å redusere sine utslipp. Utslippene fra jordbruket består av metangass fra husdyr og husdyrgjødsel, CO2 og metangass fra oppdyrking og svinn av organisk materiale fra myr, lystgass fra vassjuke arealer som tilføres lettløselig nitrogen fra gjødsel, samt transport i primærjordbruket og transport til og fra foredlingsbedrifter. Utslipp fra jordbruket utgjorde i 2018 omtrent 8 % av Norges samlede klimagassutslipp, og gass fra husdyrgjødsel utgjorde en femtedel av dette. Det er ei nasjonal målsetting å redusere utslippene fra jordbruket med 11 % fram til 2030.

Etter forslag fra regjeringa vedtok Stortinget 11.04.2019 endringer i jordloven som muliggjør et forbud mot nydyrking av myr. Bakgrunnen er ambisjonene i Parisavtalen om kraftige utslippskutt i klimagasser i alle sektorer. Forbud mot nydyrking av myr vil bli fastsatt av Landbruks- og matdepartementet i forskrift om nydyrking.

Norges bondelag har i høringsbrev 04.02.2019 om lovendringen sagt seg uenig i forslaget. Bonde- laget viser til at 35 % av all dyrkingsjord i Norge med dette kan gå tapt som reserve for norsk mat- produksjon. Videre mener Norges Bondelag til at kunnskapsgrunnlaget for et så betydelig inngrep både er usikkert og unyansert. Etter at lovendringen er vedtatt har Norges Bondelag forventninger til Landbruks- og matdepartementets videre arbeid med forskriften som blant annet vil konkretisere bondens muligheter til å få innvilget dispensasjon fra forbudet.

Under stortingsbehandlinga av lovendringa i jordloven ble det fra landbruksministerens side avvist at forskriften vil resultere i et totalforbud mot nydyrking av myr dypere enn 1 meter, som opprinnelig var foreslått av regjeringa. Statsråden understreket videre at departementet ville ta hensyn til ny kunnskap om klimaeffekt og konsekvenser av forbudet mot nydyrking av myr.

NIBIO og Norsk Landbruksrådgiving har tatt initiativ til prosjekt for å undersøke klimaeffekten av omgraving ved nydyrking og rehabilitering av myrarealer. Dette tiltaket har potensial til store reduksjoner i utslipp av klimagasser.

Mye av jordbruksarealene i Vesterålen og Lofoten er tidligere myr som er blitt oppdyrka, og svært mye av dyrkingsreserven for jordbruksnæringen i de to regionene er myr. Det er derfor svært viktig for jordbruket hva endringen i den nye forskriften i realiteten vil innebære. Det som allerede kan slås fast at det vil kreve mye dokumentasjon i forbindelse med søknad om nydyrking.

Skogen har en viktig rolle i klimaregnskapet ved å ta opp CO2 fra atmosfæren og omdanne CO2 til karbon som blir lagret i stammer, greiner og røtter. Nasjonalt tar skogen opp en CO2-mengde som tilsvarer rundt halvparten av de totale årlige utslippene av klimagasser. Planting av ny skog etter hogst, lengre omløpstid og planting av gran på nye arealer bidrar til å opprettholde og øke skogens CO2-opptak. Det samme gjør tettere planting enn lovens minimumskrav og gjødsling av skog. I Lofoten og Vesterålen binder utenlandske treslag som sitkagran og lutzgran tilnærmet dobbelt så mye CO2 per arealenhet som den norske gran over et gitt tidsrom.
En aktiv og bærekraftig skogforvaltning betegnes som en sentral del av klimapolitikken globalt. I «Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid» slår regjeringen fast at skog/arealbruk utgjør opptil en tredel av svaret på klimautfordringen, og det er foreslått et eget regelverk som forplikter landene å sikre at CO2 utslippene fra sektoren ikke overstiger opptaket som kan telle med etter forslagets regneregler. Særlig relevant er kategoriene avskoging, påskoging og forvaltet skog.

Økt bruk av trevirke som byggematerialer i stedet for stål og betong bidrar til å forlenge denne karbonlagringen som starter med skog i vekst. Det er både ei nasjonal målsetting og ei målsetting i Regionalt skog- og klimaprogram for Nordland å øke bruken av tre i offentlige og private bygg.
For landbruksbygg kan det søkes Innovasjon Norge om ekstra investeringstilskudd til bygninger i tre. Ordningen gjelder nytt areal i form av tilbygg eller nybygg. Tre må være hovedmateriale i vegg og takkonstruksjoner:

• Massivtre, laft, slepplaft eller bindingsreisverk i kombinasjon med takstoler, buer, åser eller andre takløsninger i tre: Inntil 20 % ekstra tilskudd avgrenset til 400 000 kroner.
• Kombinasjon med andre byggematerialer der tre er hovedmateriale: Inntil 10 % ekstra tilskudd avgrenset til 200 000 kroner.

(https://www.innovasjonnorge.no/artikkel/vil-du-vaere-med-a-bygge-baerekraftige-bygg-i-landbruket)

Gjengroing med lauvskog i kulturlandskapet betyr at CO2 lagres som biomasse i trær og busker. Denne biomassen kan være råstoff for fornybar energi. I dag benyttes en mindre del av den beste lauvskogen til vedproduksjon, men uttaket av biomasse kan økes betydelig ved å legge til rette for rasjonelle driftsmetoder og utvikle et marked for bruk av biomassen i form av flisfyringsanlegg.

Kommunevise klimaregnskap for skogbruk og annen arealbruk framgår av oversikter på Miljødirektoratets hjemmesider. Her er det også mulig å hente opp oversikt over utslippene fra jordbruket og 8 andre sektorer (se lenke)

Stokmarknes ungdomsskole, under bygging i massivtre med løsning for fornybar energi.

Foto: Stein Petter Hillestad.

Utfordringer i forhold til klima:

- Hvordan skal landbruket i regionen redusere utslippene av klimagasser.
- Hvordan kan lagringen av karbon økes gjennom aktiv skogforvaltning.
- Hvordan øke bruken av trevirke som byggematerialer, også i landbruksbygg.
- Stimulere til økt bruk av biomasse til klimanøytral energiproduksjon.
- Stimulere til tiltak innen presisjonslandbruk – transport, drivstoff, gjødslingspraksis med mer.

Hadsel videregående skole i massivtre, Foto: Stein Petter Hillestad.

3.6 Andre miljøutfordringer- gås

Deler av Vesterålen er rasteplass for kortnebb- og kvitkinngås på vårtrekk fra kontinentet til Svalbard. Gjessene er avhengig av jordbruksareal i aktiv drift for å skaffe seg nok næring til å kunne hekke på Svalbard. Det er registrert over 10 000 daa dyrka mark som i større eller mindre grad blir brukt som beite. Fire kommuner i Vesterålen har til sammen ca. 85 søkere som mottar tilskudd for å tilrettelegge friareal for gås. I tillegg har Miljøverndepartementet bidratt med midler til registreringsarbeid og utviklingsprosjekt.

Det er utarbeidet en forvaltningsplan for gås i Vesterålen, der også grågås inngår. Grå gås bestanden er voksende både i Vesterålen og Lofoten, og kan gjøre stor skade på dyrka mark i form av beiting og tilgrising av areal. Et aktuelt tiltak er bedre organisering og framskyndet jaktstart på grågås med bakgrunn i lokal forvaltningsplan.

Utfordringer:

- Best mulig forvaltning av miljøtilskudd til friområder for kortnebbgås og kvitkinngås
- Utprøving av tiltak som reduserer ulempene for berørte gårdbrukere
- Framskynda jaktstart og bedre organisering av jakt på grågås

4 SKOGBRUKET I LOFOTEN OG VESTERÅLEN – STATUS OG UTFORDRINGER

(Bø i Vesterålen) foto: Vladimir Matic

4.1 Skogarealer og treslag

Av skogarealet i Lofoten og Vesterålen utgjør lauvskogen 91 % og planta barskog 9 %. Bjørka er det dominerende treslaget i lauvskogen. I plantefeltene er gran, sitkagran og lutzgran de viktigste treslagene. Lutzgranen er en naturlig krysning mellom sitkagran og hvitgran som begge er nordamerikanske treslag. I tillegg er det i mindre omfang plantet sibirsk lerk og ulike furutreslag.

I Lødingen og på Hinnøysida av Sortland og Andøy er det forekomster av naturlig furuskog. Også i området langs Øksfjorden i Austre Vågan og på Storemolla er det spredte innslag av den gamle furuskogen. En betydelig del av furuskogen i Andøy og Sortland er vernet.

Lauvtreslagene har tradisjonelt vært utnytta til brensel, gjerdestaur, fôr til husdyrene og en rekke redskaper og utstyr til husholdningene, gårdsdrifta og fiskeriene. I dag er det i all hovedsak hogst av ved, mest til eget bruk, som utgjør et visst volum. Regionene har til sammen 115 000 dekar plantet barskog. Av landarealet i Lofoten og Vesterålen tilsvarer dette mellom 2 og 3 prosent.

Skogplantinga begynte i Lofoten og Vesterålen omkring 1910. Fram til den statlige skogreisingssatsinga startet på 1950-tallet var knapt 4000 dekar plantet med barskog. I utgangspunktet var det disse eldste plantefeltene som var den utløsende faktor for at granhogstene kom i gang i Lofoten og Vesterålen for nærmere 10 år siden. Skognæringen er nå i utvikling i våre deler av Nordland.

Fra midten av 50-tallet tok plantingen seg kraftig opp med en topp midt på 60-tallet. Plantingen gikk deretter nedover, men tok seg på nytt opp på 1980-tallet og holdt et relativt høyt nivå helt fram til midten av 90-tallet. De siste 20 årene har plantingen av nye arealer ligget på et svært lavt nivå. Det dreier seg om så lite som ca. 50 dekar årlig for hele skogbruksdistriktet.

Lofoten og Vesterålen har omkring halvparten av sitkagran og lutzgran i Nordland. Som hovedregel er tømmeruttaket per dekar dobbelt så stort i sitkagran og lutzgran som i plantefelt med norsk gran. Under gunstige vekstforhold kan det være grunnlag for slutthogst av sitkagrana fra 1950-tallet. Ofte er det tilgangen på høye kubikkmasser av sitkagran i sammenheng med plantefeltene med norsk gran fra 1920- og 1930-tallet, som gjør at kjøpere av tømmer setter i gang hogst i et bestemt område.

Tabell 2: Oversikt over skogareal og skogsveier i Lofoten og Vesterålen.

Kilde:Skogareal: SSB, KommuneProfilen. Kulturskog og skogsveier: Arkiv og oversikter, Sortland kommune.

	Skogareal, daa	Landbruksveier, meter			
	Skog i alt	Kulturskog	Traktorveier	Bilveier*)	Anlegg
Andøy	163 000	11 000	53 400	1 150	28
Øksnes	93 500	8 000	28 200	-	14
Bø	68 500	6 000	21 650	1 300	14
Sortland	299 000	35 000	184 930	13 500	82
Hadsel	213 000	20 000	56 900	2 400	39
Lødingen	185 000	15 000	23 900	1 100	10
SUM Vesterålen	1 022 000	95 000	368 980	19 450	187
Vågan	134 500	8 500	13 030	-	8
Vestvågøy	60 500	9 500	8 700	-	7
Flakstad	8 600	1 300			
Moskenes	1 400	200			
SUM Lofoten	205 000	19 500	21 730	0	15
SUM LoVe	1 227 000	114 500	390 710	19 450	202

*Også inkludert i talene for traktorveier

4.2 Skogsdrift

Sammenlignet med andre deler av Nordland, er det mye godt terreng for skogsdrift i Lofoten og Vesterålen. Sammen med høye tømmeruttak per dekar gir dette god lønnsomhet når skogen hogges.

Gran er det treslaget med høyest tilvekst i Lofoten og Vesterålen, samt det treslaget som i dag har det største kjente forretningsmessige potensialet. For tiden ligger granhogsten i Lofoten og Vesterålen på 20000-25000 kubikkmeter i året. Mer enn halvparten er sitkagran. Utviklingen videre framover er at for hvert år som går rykker stadig mer barskog opp i dimensjoner og volum. Over en 20-års periode, vil hogst doble dagens volum, med forutsetning at infrastruktur tilrettelegges. En prognose for mulig årlig hogstkvantum i perioden 2015-2040 framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 3:

Mulig årlig grankvantum (m3) som kan hogges i Lofoten og Vesterålen basert på skogarealer, treslag og alder

2015-2020	2020-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040
12 000-17 000	17 000-27 000	27 000-35 000	35 000-55 000	55 000-70 000

I prognosen ser en spesielt virkningen av de store planteårene fra 1956 til 1970 når plantefeltene blir hogstmodne i 70-80-årsalderen. Dette viser seg tydelig fra 2030 hvor vi kan få en økning i hogstkvantum. Ifølge prognosen vil det komme en topp i avvirkninga rund 2040 hvor ressurstilgangen tilsier at det kan hogges 70 000 - 80 000 kubikkmeter gran. Dette er et høye tall sett i forhold til hele fylket.

Avvirkninga de siste 12 år (2012-2022) for hele Nordland tilsvarer 190 000 kubikkmeter i året. I 2017 ble det hogd 156 000 kubikkmeter gran og 15 000 kubikkmeter furu i Nordland.

Tabell 4. Totalt antall m3 avvirkning for salg i Nordland Kilde: Statsforvalteren i Nordland

4.3 Ringvirkninger av hogsten og videreforedling

(Luftbåret tømmer etter hogst i Møysalen nasjonalpark) *foto:* Vladimir Matic

I Nordland har det vært tradisjon for at bonden selv driftet skogen i kombinasjon med jordbruk. Økte miljøhensyn og den teknologiske utviklingen har ført til at skogsdriften i stor grad settes bort til entreprenører. Det ligger mange utfordringer i disse endringene.

Granhogstene i Lofoten og Vesterålen har allerede nå betydelige ringvirkninger lokalt i form av arbeidsplasser som egen skogbruksleder, tømmertransportfirma, skogsentreprenør og maskinkjørere, og dessuten for gårdssagbruk, sjøtransport og utskipingshavner. Summen av varer og tjenester knyttet til hogsten, verdien av bearbeidete skogprodukter og transport tilsvarer med dagens avvirkning og etter de utregningsmetodene som brukes i nasjonalregnskapet, en brutto produksjonsverdi på ca. 25 mill. kr. i året. Den årlige produksjonsverdien fra primærskogbruket og skognæringa samlet sett blir å øke betydelig de neste 20-30 år i takt med økningen i hogsten.

Det er gårdssagbruk i de fleste av kommunene. Lofoten og Vesterålen Bygdesaglag har i en årrekke gjort et viktig nybrottsarbeid med å videreforedle lokalt grantømmer til bygningsmaterialer av mange slag. For gårdssagbrukene betyr de lokale hogstene at de får tilgang på billigere råstoff i form av mye lavere frakt på sagtømmeret. Dette gir økt lønnsomhet og bedre konkurranseevne. De mest aktive sagbrukene ser en økende interesse i befolkningen for å handle spesielle trevareprodukter lokalt og kortreist.

De lokale småsagbrukene kan uansett bare ta imot en mindre del av sagtømmeret fra Lofoten og Vesterålen. Det har vært ei utfordring å få til utskiping av store nok båtlaster med sagtømmer uten at transportkostnadene til sagbruksindustrien i Trøndelag og lenger sør blir for høye. Dette gjelder vanlig gran.

For sitkagrana sin del er det ei enda større utfordring at det så langt ikke er større sagbruk i Norge som kjøper sitkagran, selv om treslaget er godkjent som konstruksjonsvirke og kan sorteres og brukes til trelast på linje med vanlig gran og furu. I tillegg til at sagtømmer av sitkagran for tiden blir betalt som massevirke, og slik sett gir en dårligere pris til skogeier, er det uheldig at ikke sitka- grana videreforedles til trelast slik som i øvrige land i Nordvest-Europa.

4.3.1 Hogst i vanskelig terreng

Landsskogtakseringen (2011) slår fast at Nordland har betydelige mengder granskog i bratt og vanskelig terreng.

Med dagens priser kreves det samlokalisert drifter i størrelsesorden 2 000 - 3 000 m3. En del av det bratte terrenget ligger forholdsvis langt fra vei, og de nedre deler av terrenget, med høy netto, er allerede avvirket som ordinære skogsdrifter.

Inntil tyngden av de skogreiste arealene i Lofoten og Vesterålen kommer i hogstmoden alder må vi også drive det bratte terrenget som en del av satsningen for økt avvirkning, med de driftstekniske og økonomiske utfordringer det medfører.

4.3.2. Sagbruk i Lofoten og Vesterålen

Prosjektet «Økt bruk av tre i Nordland»

Prosjektet «Økt bruk av tre i Nordland» er forankret i Strategisk plan for Nordlandsskogbruket 2012-2025 og Regionalt skog- og klimaprogram for Nordland 2013-2016. Begge planer er strategiske dokumenter som danner basis for Statsforvalteren i Nordlands prioriteringer på skog- og klimaområdet.

«I norsk klimapolitikk har Norge påtatt seg et forpliktende mål om karbonnøytralitet senest i 2030, jf. *St.meld.nr.21 (2011-2012) Norsk klimapolitikk.* Skogøkosystemer representerer store karbonlagre og norske skoger binder årlig tilnærmet halvparten av Norges utslipp av klimagasser.

I klimasammenheng er det viktig å bevare eller øke de store karbonlagrene i skog, jf. *St.meld.nr. 39 (2008-2009) Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen*. En annen viktig funksjon er skog som kilde til ulike typer råvarer som kan erstatte materialer som innebærer store utslipp av klimagasser ved produksjon**.** Forskjellige utredninger og undersøkelser viser at bruk av tre som bygningsmateriale i bygg kan gi mindre klimagassutslipp i livsløpssammenheng enn bruk av konstruksjonsmaterialer med store klimagassutslipp i produksjonsfasen, som for eksempel stål og betong.

I forprosjektfasen har Fylkesmannen kartlagt eksisterende bedrifter i treindustrien for å få en oversikt over kapasiteten og potensialet innenfor treverdikjeden. Kartleggingen viste at fylket har til sammen ca. 130 småskala sagbruk, hvor over 100 bare skjærer til eget behov. Over 20 sagbruk produserer treprodukter for salg og tilbyr leiesaging. Snekkeribransjen og tømmerbransjen er representert av ca. 30 små og mellomstore virksomheter innenfor innredning, hyttebygging, takstolproduksjon og lafting. Nordland har i tillegg med

ferrosilisium produsent Elkem Salten og sponplate produsent Arbor-Hattfjelldal AS to store industribedrifter som tar imot betydelige mengder kvantum av massevirke. Det er til dels stor byggeaktivitet i ulike deler av fylket som fører til sysselsetting av lokale snekkeribedrifter og entreprenører.

Ifølge opplysninger fra kommunene i Nordland og sagbrukseiere er små sagbruk ofte drevet ved siden av gården og gårdbrukerne/skogeierne har små ressurser for å øke produksjonen. I teksten videre brukes begrepet treindustri som inkluderer sagbruk og trebearbeidende bedrifter.

Prosjektet «Økt bruk av tre i Nordland» skal følge opp nasjonalt ønske om å bruke mer tre for bedre klima og miljø og å bidra til økt lokal verdiskaping innenfor treindustri i Nordland.

Samtidig vil det være viktig for prosjektet å ha følgende samfunnsmål:

Å bidra til økt kunnskap om bruken av tre og bevisstgjøring av trevirkets positive virkninger med hensyn til klima, byggeskikk og alminnelig trivsel.» - *Økt bruk av tre i Nordland 2014-2017 – Statsforvalteren i Nordland*

Satsinga på økt bruk av tre fortsetter. Fokuset er nå rettet mer mot videreforedling i Nordland. Målet er å starte en produksjon som svarer ut behovet for tre og massivtre som er skapt de siste årene.

Prosjektet «Treindustrialisering for framtida i Nordland»

Statsforvalteren i Nordland gjennomfører prosjektet "Treindustrialisering for framtida i Nordland" i perioden 2022-2025. Prosjektet skal bidra til økt industrialisering og økt grad av videreforedling av de store skogressursene i Nordland. Prosjektet støttes av Innovasjon Norge, og gjennomføres i perioden 2022-2025.

Prosjektet har to målgrupper:

- Virksomheter som allerede er etablert med 1-5 ansatte og som ønsker å satse på nye og innovative produkter basert på lokalt råstoff eller videreforedling av lokalt eller tilført råstoff, og gründere som ønsker å satse på produkter ved å starte opp en ny virksomhet, og

- Kommuner som legger til rette for at virksomheter skal satse på utvinning av produkter fra skogressursene, som er interesserte i kunnskap om økt bruk av tre i bygg og som ønsker å være i et nettverk med andre kommuner i Nordland.

Det er viktig at kommunene følger opp lokale initiativ, informerer om prosjektet og bidrar til at aktuelle aktører kommer i kontakt med kompetente fagmiljøer.

Gran i Lofoten og Vesterålen kan være en ressurs og råvare i nord:

- I dag eksporteres tømmer og det importeres trelast.
- Lange avstander medfører transport.
- Lokal produksjon av trelast kan innebære mindre ressursbruk.
- Se FN's bærekrafts mål om forbruk og produksjon (FN, 2019).
- Regional plan for klima og miljø – Grønn omstilling i Nordland (2022) viser til store muligheter (for) «verdiskaping og industriell utvikling med basis i nærhet til fornybar kraft og andre råvarer som naturgass, mineraler og skog.

»For trelast som skal brukes i bærende konstruksjoner settes det krav til densitet (tetthet) og styrke. « - «*NIBIO FoU-kvalifiseringsprosjekt –Gran i Nord*»

Mål i utvikling av sagbruk i Lofoten og Vesterålen :

- Økt omsetning og lønnsomhet for regionalt næringsliv
- Økt verdiskaping fra tømmer og økt bruk av treprodukter
- Bidra til etablering av nye bedrifter i treindustrien med produksjon av innovative tre produkter.
- Økt bruk av tre i offentlige bygg

(Nordlandsbåt av sitkagran bygd av Tore Kornbakk på Sortland med båtbord fra skogen til Tor Andersen i Bø og saget på Fjærvollsaga til Nils Erik Klaussen. Foto: Tor Andersen)

Konstruksjonsvirke av vanlig gran og sitkagran

Egenskapene til konstruksjonsvirke av vanlig gran og sitkagran har vært undersøkt sør i Norge, men ikke mange undersøkelser fra nord. Siste undersøkelse kommer fra NIBIO: Gran i Nord (2021-2022).

Ifølge NIBIO forskning og rapport er klimatiske problemstillinger for bruk av lokale tømmer:

- Det er generelt en lavere temperatur i vekstsesongen nord i Norge.
- Vekstsesongen er i tillegg kortere i nord, enn sør i Norge.
- Dette er en begrensende faktor for celledeling og vekst og gjør at en får smalere årringer.
- Samtidig øker dagen og dermed antall soltimer mot nord, noe som kompenserer noe for antall dager med lavere temperatur.
- Skog som har en lavere temperatur i vekstsesongen får generelt noe lavere densitet (tetthet).

Litt om densitet

- Densiteten og dermed styrken til senveden er betydelig høyere enn tidligveden.
- En kort vekstsesong gir en mindre senved.
- Densiteten til senveden synker med økende breddegrad.
- Trær fra bestand fra områder som har lavere temperatur i vekstsesongen får dermed lavere densitet.

Resultater fra NIBIO kvalifiseringsprosjekt:

- Noen av de undersøkte bestandene har densitet som er i samme nivå som gran fra Sør-Norge!
- Densitet og fiberlengde øker med alderen til trærne. Denne forskjellen kan forklares med smalere årringer ytterst. Dette bidrar til økt styrke og stivhet.
- En kan forvente at egenskapene til konstruksjonsvirke vil bli bedre når det produseres av eldre gran.

• Økt alder gir mulighet til å produsere større trelastdimensjoner, og da vil kvist få mindre betydning for de mekaniske egenskapene *(Gran i Nord – Kvalitet og egenskaper til skogreisingsskog i Nordland, Troms og Finnmark- Eirik Nordhagen (NIBIO), Olav A. Høibø og Geir I. Vestøl (NMBU).*

Norsk Treteknisk Institutt har gjennomført undersøkelse om «Sitkagran som konstruksjonsvirke» i 2007.:

De resultatene av undersøkelsen har vært presentert i «Rapport 70 - Sitkagran som konstruksjonsvirke» (desember 2007) og i serien FOKUS på tre (april 2009)

Rapporten kan leses her: https://www.treteknisk.no/resources/filer/publikasjoner/rapporter/Rapport-70.pdf

«I Storbritannia og Irland er sitkagran mye brukt til konstruksjonsvirke, palleproduksjon, emballasje, m.m. I Norge er det i dag svært lite sitkagrantømmer som avvirkes, og som benyttes til trelastproduksjon.

Ved skur av sitkagranvirke er det viktig at skjæreverktøyet er skarpt, for å unngå at fibrene, særlig vårvedfibrene, blir revet ut i stedet for å bli skåret over. Videre er det å foretrekke at tømmeret er så ferskt som mulig, ellers blir det fort "tungt" å skjære.

Ungdomsveden har dårligere vedegenskaper enn voksenveden. Derfor er det en fordel å minske ungdomsvedandelen så mye som mulig i trærne. Dersom det satses på stor volumproduksjon pr. år med korte omløpstider, vil virket få lavere densitet og større andel ungdomsved. Trevirkets kvalitet kan i stor grad påvirkes gjennom skogbehandlingen. Kvistsettingen tiltar når planteavstanden økes, og dette forholdet er mer fremtredende for sitkagran enn for vanlig gran. Holdbarhet ved jordkontakt hos sitkagran tilsvarer den man finner hos vanlig gran. Det anbefales derfor ikke å benytte sitkagran i jordkontakt.

Trevirke av sitkagran og vanlig gran lar seg ikke trykkimpregnere ved bruk av ordinære metoder. Det som kan synes å være det største problemet i forbindelse med tørking av sitkagranvirke, er at virket har en tendens til å vri seg noe mer enn det som er tilfelle for vanlig gran.

Sitkagran kan benyttes som kledning. Fuktopptak i sitkagran er som for vanlig gran. Det er forskjell på hvor godt overflatebehandlingssystemer fester seg til sitkagran og vanlig gran. Undersøkelser har vist at på ren ved uten kvist, har overflatebehandlinger en tendens til å feste seg bedre på sitkagran enn på vanlig gran. Hovedkonklusjonen er at sitkagran bør kunne benyttes på lik linje med vanlig gran, når kledningen er ubehandlet eller overflatebehandlet med et vanntynnbart malingssystem.

Det anbefales ikke å bruke oljemaling på kledning av sitkagran, da denne har en tendens til oppsprekking, spesielt i kvistrikt virke.

Konstruksjonsvirke

Norskvokst sitkagran kan benyttes som konstruksjonsvirke. Dersom man ønsker å benytte visuell styrkesortering etter standarden NS-INSTA 142, har det vist seg at sorteringsklasse T0 tilfredsstiller krav til fasthetsklasse C14, sorteringsklasse T1 tilfredsstiller krav til fasthets klasse C18 og sorteringsklasse T2 og bedre (T2 + T3) tilfreds- stiller krav til fasthetsklasse C24. Konstruksjonsvirke av sitkagran vokst i Norge kan også maskinsorteres i henhold til innstillinger gitt i standarden NS-EN 14081-4. Man kan sortere med Dynagrade styrkesorteringsmaskin med kombinasjonen C18 og C24, og med Computermatic styrkesorteringsmaskin med kombinasjonen C18 og C30.»

- tatt fra FOKUS på tre nr.49 – SITKAGRAN (TreFokus AS og Treteknisk-april 2009)

4.3.3. Skogeier i Lofoten og Vesterålen

Inntekten fra skogbruket utgjør en liten del av skogeierens inntekter.

Verdikjeden i skogbruket starter med skogeiers avgjørelse om å høste av ressursene til det foredlede produkt foreligger hos forbruker. Skogeier er initiativtaker i verdiskapingen, og skogeiers lønnsomhetsvurderinger er avgjørende for den videre verdiskaping. Hvis ikke alle ledd i kjeden har en økonomisk gevinst vil det over tid ikke være en bærekraftig verdikjede.

I et marked med konkurrerende omsetningsledd har skogeier mulighet til å vurdere flere tilbud for avvirking, planting og ungskogpleie. Driftspris for avvirking, og skogeiers netto inntjening, er avhengig av konkurransesituasjonen i omsetningsleddet, kvantum, virkeskvalitet, virkespriser og virkets tilgjengelighet. Det er viktig at det skjer verdiskaping i alle ledd.

Utfordringen er å gi skogeierne gode grunner til å drive et aktivt skogbruk. Skogeierrollen består av rettigheter og plikter, regulert av lover og forskrifter. Undersøkelser (”Den nye skogeieren. Hvordan øke avvirkninga i Trøndelag?” (Blekesaune 2005, Follo m.fl. 2006) peker på flere faktorer som påvirker skogeierens valg.

- Nedgangen i kombinasjonsbruk skog-jord.
- Inntekten fra skogbruket utgjør en liten del av skogeierens inntekter.
- Lav egeninnsats i skogen
- Lav grad av skogkompetanse.
- Økte krav til skogbruket generelt.
- Nedbygging av veiledningsapparatet.

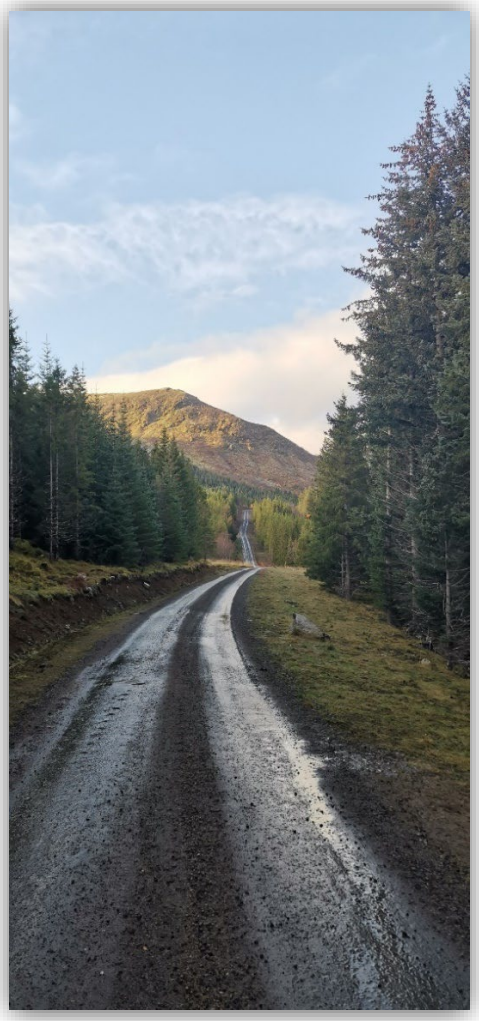
I tillegg vil det for Lofoten og Vesterålen del være en forsterkende effekt at skogeiendommene er forholdsvis små, ofte arrondert med flere teiger og ikke lengre bebodd. Dette medfører at det blir hogd kanskje bare en gang i den enkeltes eierskap. Rasjonelle skogsdrifter avhenger i mange tilfeller av planer for avvirkning som omfatter flere eiendommer. Nye løsninger for samarbeid vil derfor være nødvendig både i primærleddet og i den øvrige verdikjeden i skogbruket. Nå forventes det en gradvis økning i avvirkning i områder uten tradisjon for skogbruk, og utfordringene vil mange steder være knyttet til realisering av rasjonelle og økonomisk lønnsomme skogsdrifter.

Lofoten og Vesterålen har en transportkrevende geografi for omsetning av skogsvirke. Tømmervogntogene er blitt større, og det har medført utfordringer knyttet til bruksklasser langs store deler av det offentlige veinettet.

4.4 Skogsveier

Alt tømmer og annet virke fra skogen selges i dag levert ved bilvei. Transportkjeden fra stubbe til industri kan innbefatte privat skogsvei, kommunal vei og fylkesvei. Det ble i 2013 tillatt å transportere skogsvirke på tømmervogntog med inntil 24 meters lengde og 60 tonn totalvekt.

(Skogbilsvei i Råmarka, Hadsel kommune)
foto: Vladimir Matic

Et rasjonelt skogsveinett er en forutsetning for å kunne avvirke skogen på en lønnsom måte. Skogsvegbygging kan komme i konflikt med miljø- og friluftsinteresser, men skogsveger gjør også at utmarka blir lettere tilgjengelig for turgåere. Kommunene forvalter forskriften om godkjenning av planer for landbruksveier, og fra 01.01.2020 er tilskuddsforvaltningen for skogsbilveier overført til kommunene.

I forvaltningen av tilskuddsmidlene er det viktig å kanalisere midlene til de vegene som gir størst transportgevinst for skogbruket. Det vil i praksis si veier av bilveistandard og et ressursgrunnlag med granskog som enten er hogstmoden eller vil bli hogstmoden i løpet av en tiårsperiode.

I 2023. har Lofoten og Vesterålen fått tildelt 200 000kr som tilskudd til skogsveier og skogsdrift av Statsforvalteren i Nordland, som er betydelig mindre enn innmeldt behov.

Det er investert mye allerede i bygging av tømmerkaia i Hadsel kommune og utvikling av lokalt sagbruk.
Allskog har hatt rekordhogst i regionen i 2022: 24200m3, med brutto tømmerverdi ca. 9,5 millioner kroner og ca. 5,2 millioner kroner utbetalt til skogeiers kontoer.
Områdene med god infrastruktur, er avvirket allerede, men fortsatt er en del skog hogstmoden.

Det er muligheter for vekst i hogst de neste tiårene, men vi trenger bedre tilgang til skogen.

I dag har vi prosjekter for ca. 4 millioner i Veibank med hogstvolum på over 14 000 m3. De prosjektene som er allerede i gang kan ikke realiseres uten tilskudd!

Tunge traktorveier bør ombygges til skogsbilveier. Flere store skogsbilveier er under bygging, men uten veimidler er det umulig å forvente økt hogst, så Lofoten og Vesterålen har et stort behov for tilskudd til skogsveier og skogsdrift.

Utfordringer angående transport av tømmer:

- Lav dekning med skogsbilveg
- Vanskelig tilgang på kommunalt vegnett
- Flaskehalser på offentlig vegnett

4.5 Foryngelsesplikt ved hogst

For å opprettholde et bærekraftig skogbruk med stabil tilgang på hogstmoden skog på lang sikt er kravet om foryngelse etter hogst innskjerpet fra skogbruks myndighetene sin side de siste årene. Etter skogbruksloven er det generelle kravet at det innen tre år etter hogst skal være etablert en tilfredsstillende foryngelse. Foryngelsesplikten følges opp av kommunal skogbruksforvaltning gjennom meldeplikten for hogst og kontroll- og rapporteringssystemer som er utarbeidet av Statens landbruksforvaltning.

(Planting på Storå, Hadsel kommune
foto: Landbrukstjenesten Midtre Hålogaland)

En del mindre arealer som hogges vil ikke bli erstattet med ny barskog. Det gjelder f.eks. plantefelt eller deler av plantefelt som ligger tett inntil boligområder eller hytter, plantefelt i svært bratt terreng og plantefelt på arealer som reguleres til annet formål eller har vernestatus.

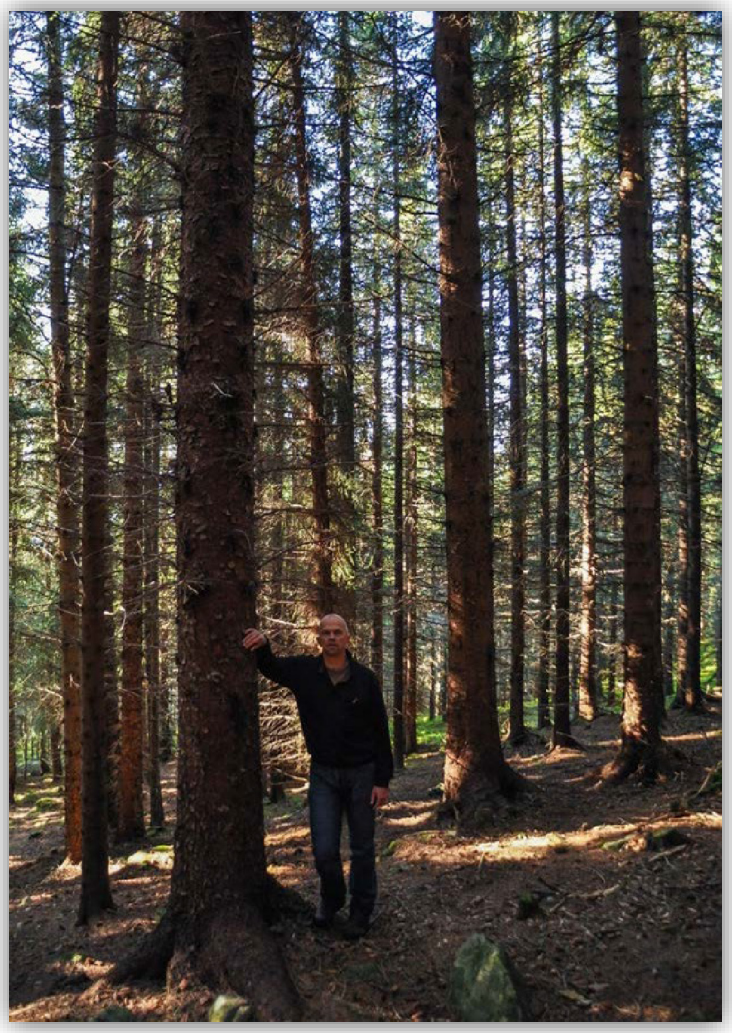
Fordi noen arealer går ut av produksjonsgrunnlaget i skogbruket, er det viktig at det også skjer nyplanting der dette ikke kommer i konflikt med viktige miljøverdier. Hvis forholdene ligger til rette for det, vil det ut fra driftsøkonomiske hensyn være klare fordeler med å anlegge nye plantefelt i naturlig tilknytning til eksisterende kulturskog. Ved etablering av nye plantefelt skal det legges vekt på gode tilpasninger til landskapet på stedet og at det ligger til rette for infrastruktur og driftstekniske løsninger når skogen skal hogges i framtiden.

4.6 Skogbruk og klima

Også i klimasammenheng er det viktig at gammel skog som hogges blir erstattet med ny skog som binder og lagrer CO2, og at skogen ikke hogges når den er for ung. Ved 30-90 års alder har plantet gran i Lofoten og Vesterålen 5-15 ganger større tilvekst per arealenhet enn den lokale lauvskogen, og de samme forholdstallene gjelder i hovedsak for opptak og lagring av karbon. Skogen og skogbruket sin rolle i klimasammenheng framgår av flere stortingsmeldinger og norske og internasjonale forskningsrapporter. Det vises bl.a. til St.meld. nr. 39 (2008-2009) Klimautfordringen – landbruket en del av løsningen, Klimaforliket på Stortinget i 2012, som blant annet beskriver hvordan norsk karbonlagring kan økes gjennom aktiv skogforvaltning, FNs Klimapanels hovedrapporter (2013-2014) og spesialrapport om 1,5-gradersmålet (2018) der betydningen av skogplanting er forsterket som globalt klimatiltak, og Skog 22 Nasjonal strategi for skog- og trenæringen (2015).

På kommunenivået vises det til Miljødirektoratets klimaregnskap for den enkelte kommune der det framgår hvor mye skogen bidrar med i netto karbonbinding og størrelsen av de totale utslippene og opptakene av klimagasser fordelt på skog, beite, annen utmark, dyrka mark, utbygd areal og vann og myr.

I en nylig publisert NIBIO- rapport (Andreassen 2019, NIBIO rapport nr. 90) beskrives sitkagrana som en «klimavinner» som i Nord-Norge binder rundt dobbelt så mye karbon som norsk gran per arealenhet. På Vestlandet er karbonbindingen 50 % større i sitkagran enn i norsk gran. Det går fram av rapporten at fra sitkagran er 30-90 år binder ett dekar med sitkagran like mye CO2 hvert år som to til tre personbiler slipper ut i løpet av et år.

(80 år gammel sitkagran på Steiro. Masse karbonlagring per dekar. Lofoten og Vesterålen har 50 000 dekar med sitkagran og lutzgran.

Foto: Bjørn Rakstang)

4.7 Miljøkrav og flerbruk av skog

Den organiserte skognæringa er miljøsertifisert gjennom Norsk PEFC Skogstandard for et bærekraftig norsk skogbruk. Et av kravpunktene i skogstandarden er at det for alle skogsdrifter skal utarbeides en miljørapport med informasjon om kjente miljøverdier, miljøverdier som påvises ved hogst, hogstform, foryngelsesmetode og beskrivelse av eventuelle tiltak for å ivareta miljøverdier.

Hønsehauk er en rødliste art som etter PEFC Skogstandard ikke skal være skadelidende av skogsdrift. Det viser seg at gran og sitkagran i gamle granplantefelt i Lofoten og Vesterålen er en ettertraktet hekkelokalitet for hønsehauk. I forbindelse med hogst skal det settes av et sikringsområde rundt hekkeplassen. Dette medfører at en god del eldre plantefelt som nå er hogstmodne, ikke eller bare delvis kan avvirkes.

Det kan være konflikt mellom tette plantefelt og ønske om god framkommelighet i skogen. Ved planting skal det tas hensyn til vanlige ferdselsårer og trekkruter for dyr. Skogeiere har et ansvar for å kviste og rydde slike traseer. Det samme gjelder ved rasteplasser og utsiktspunkter. Det kan også være aktuelt å foreta ei ordinær førstegangstynning i spesielle tettstednære skogområder.

4.8 Naturlig foryngelse av gran

Både sitkagran, lutzgran, norsk gran og norsk furu forynger seg langs yttergrensene av plantefelt og i veikanter, massetak, kjørespor i terrenget og der jordsmonnet er sundtråkket av dyr og mennesker. I tillegg til slike lokaliteter med en eller annen form for markberedning, er det ganske vanlig å finne enkeltplanter av sitkagran, lutzgran og norsk gran som har spiret til dels langt fra nærmeste plantefelt og av og til over skoggrensen. Dette har fått miljøorganisasjoner og naturvernforeninger til å gå hardt ut mot gran generelt og sitkagran og lutzgran spesielt.

Naturvernforbundet, WWF og Sabima benevner norsk gran, sitkagran og lutzgran som fremmede treslag når disse opptrer utenfor sitt opprinnelige utbredelsesområde. Med dette utgangspunktet har disse organisasjonene en annen tilnærming til granas naturlige foryngelse enn skognæringa. Det gjelder både omfanget av spredninga i dag og mulige konsekvenser på lenger sikt.

Skogbruksmyndighetenes holdning er at gjengroinga med lauvskog som skjer over hele landet er utfordringer av større dimensjoner for kulturlandskapet og naturmangfoldet enn granas naturlige foryngelse.

I en nylig publisert utredning om bruken av utenlandske treslag konkluderer Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet i 2019 med at spredningsrisikoen ved bruk av utenlandske treslag er mindre enn tidligere antatt og at omfanget kan reguleres der dette anses å være viktig. Videre mener de to direktoratene at negative konsekvenser ved bruk av utenlandske treslag må veies opp mot disse treslagene sin betydning som ressurs for skognæringa og i opptak og lagring av CO2.

I 2019 har landbruksdirektoratet likevel åpnet for at skogeiere og grunneiere kan søke om øremerka midler til miljøtiltak i skog til fjerning av frøformerte planter av utenlandske treslag utenfor produksjonsbestand av slike treslag. Ordningen begrenses til områder der det drives eller kan drives skogbruk. Det legges ellers til grunn at ordningen begrenses til områder med eller i nær- heten av regionalt viktige naturtyper. Den nye ordningen forvaltes av kommunen innenfor en nasjonal ramme for slike tiltak.
I visse tilfeller, og helst på de mindre hogstflatene, er naturlig foryngelse av gran et billig og godt alternativ til

planting etter hogst. Dette avhenger av omkringliggende granskog og gode frøår. Spiring av granplanter i overgangen mellom lauvskog og plantefelt vil på lenger sikt bidra til at over- gangen mellom lauvskog og plantefelt blir mindre markant i landskapsbildet. Oppslag av gran i og langs skogsveitraseene kan i visse tilfeller utnyttes av skogeierne til hogst av juletrær. Ellers følger det av skogeierne sin vedlikeholdsplikt på skogsveier bygd med statstilskudd at oppslag av gran i veibane og veigrøfter må fjernes før de blir til hinder for bruken av veiene.

Større hogstflater lar seg vanskelig forynge fordi avstanden til stående skog blir for stor og foryng- elsen for dårlig. Derfor vil planting etter hogst i de aller fleste tilfellene være nødvendig for å oppfylle skogeierens foryngelsesplikt når det hogges gran.

Når det gjelder utsetting av utenlandske treslag, må det etter en egen forskrift til Naturmangfoldloven søkes Statsforvalteren om tillatelse, både til treslagsskifte og til planting av ny skog etter hogst.

4.9 Kulturminner

Det har vært få systematiske undersøkelser av kulturminner i skog. Ved bygging av landbruksveger blir hensynet til kulturminner ivaretatt ved at fylkeskommunen, sametinget og den enkelte kom- mune får alle byggesøknader til uttalelse, og kan foreta befaring hvis nødvendig.

Hogst av skog er ikke søknadspliktig. Med bruk av hogstmaskiner og tyngre lastetraktorer kan det oppstå kjøreskader som også kan skade kulturminner. Hensynet til kulturminner ved skogsdrift inngår i de sjekkpunkter som tømmerkjøperne må forholde seg til gjennom sine sertifiserings- systemer. Dessuten er det i Lofoten og Vesterålen meldeplikt til kommunen for hogst etter egne vernskogbestemmelser til skogbruksloven.
Så langt som kommunal skogbruksmyndighet sitter med relevant kunnskap om kulturminner, vil også kommunen kunne bidra til at kulturminer ikke blir skadelidende av skogsdrift.

Oppsummering av utfordringer i skogbruket:

• Hogsten av gran kan økes fra 25 000 til 30 000 m³ per år i planperioden med forutsetning at infrastruktur tilrettelegges.

• Arealene som hogges skal tilplantes på nytt.

• Unngå at det hogges skog som opplagt er for ung.

• Fortsette arbeidet for etablering av et sitkasagbruk i Nordland, nord for Vestfjorden.

• I forhold til utbygging av sagbruk, bør vi evaluere behovet for å beskytte de beste sitkagranbestandene.

• Rydding og avstandsregulering i gjenvekst av gran.

• Bygge nye skogsbilveier og ombygging av traktorveier til bilveier.

• Etablere nye barskogarealer der det ikke er for store interessekonflikter.

• Tynning i plantefelt på et skogfaglig og økonomisk grunnlag.

• Rydding og kvisting av stier og rasteplasser, særlig i tettstednære områder.

• Behov for manuelt hogstlag og skogkultur i regionen.

• Redusere konfliktnivået mellom skogbruk og flerbruksinteresser.

5 GRUNNLAGET FOR NÆRINGS- OG MILJØTILTAK I LANDBRUKET

Universelle bærekraftsmål forplikter Norge og har innvirkning på norsk politikk. Høsten 2015 vedtok FNs medlemsland 17 mål for bærekraftig utvikling fram 2030. Bærekraftsmålene ser miljø, økonomi og sosial utvikling i sammenheng. Målene skal fungere som en felles global retning for land, næringsliv og sivilsamfunn. Mange av målene er allerede oppfyllt i Norge, men ikke alle.
De 17 målene er:

Strategisk plan for bruken av de kommunale virkemidlene til nærings- og miljøtiltak har koblingspunkter opp mot mange av disse målene, som:

- Ansvarlig forbruk og produksjon – bærekraftige produksjons- og forbruksmønstre
- Stoppe klimaendringene - handle umiddelbart
- Rent vann og gode sanitærforhold – bærekraftig vannforvaltning
- Liv på land - bærekraftig bruk av økosystemer, bevare artsmangfold, bærekraftig skogforvaltning
- Liv under vann – bevare hav og marine ressurser for bærekraftig utvikling
- Innovasjon og infrastruktur – bygge robust infrastruktur og bærekraftig industri
- Sikre god helse – fremme livskvalitet for alle, uansett alder

5.2 Avtaler og statlige virkemiddelordninger

Gjennom det årlige jordbruksoppgjøret inngås det avtaler mellom Staten og jordbruket ved Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukerlag om priser og andre bestemmelser i jordbruket. Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er en virkemiddelordning som hører inn under jordbruksoppgjøret.

Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) og Tilskudd til skogbruksplanlegging er virkemiddelordninger som vedtas av Stortinget over Statsbudsjettet for det enkelte år.

Tilskuddsrammene gjelder følgende ordninger der kommunen har vedtaksmyndighet:

- Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)
- Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Fra 2020. var også virkemidlene til veibygging og skogsdrift i vanskelig terreng, overført til kommunene.

Fordelingen av SMIL-midler og NMSK-midler foretas av Fylkesmannen på bakgrunn av flerårige tiltaksstrategier for bruk av midlene og hvordan kommunene bruker midlene det enkelte år.
Midlene fordeles med en egen ramme for SMIL-midler og en egen ramme for NMSK-midler.

5.3 Planprosessen

Gjeldende strategiplan for Lofoten og Vesterålen har gyldighet ut 2023. Det er behov for revisjon av planen av flere grunner.

- Det er et krav fra statlige myndigheter at lokale planer skal være forankret i nasjonale og regionale miljø- og næringsprogrammer: Regionalt miljøprogram for jordbruket 2023-2026, Regionalt skog- og klimaprogram 2019-2022 og Regionalt næringsprogram for landbruket 2019-2022.
- Rundskriv 2019-14 til forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket med kommentarer til enkelte av bestemmelsene.
- I 2019 nytt elektronisk søknads- og saksbehandlings for SMIL-ordningen
- Fra 2020 overføres tilskudd til skogsveier og tilskudd til skogsdrift i vanskelig terreng fra Statsforvalteren og skal heretter forvaltes av kommunene.

Avtalen mellom kommunene om regional forvaltning av SMIL-midlene og NMSK-midlene har nå fungert siden 2007. Ansvaret for forvaltning av disse midlene er regulert av avtaler mellom de enkelte kommune og Sortland kommune som vertskommune.

For SMIL-midlene er det gjort en egen avtale om arbeidsfordeling mellom Sortland kommune og Vestvågøy kommune. Vestvågøy kommune er ansvarlig for saksbehandlingen av SMIL-saker, mens Sortland kommune har ansvar for registrering av søknader, saksbehandlingssystem og arkivering samt sluttgodkjenning. Videre har Sortland et overordnet ansvar for informasjon, rapportering og søknad om nye midler.

(Landbruket er en ressurs for sitt nærmiljø og for kommunene både økonomisk, sosialt og kulturelt.

Foto: Gert Jan Zeerstraten ,Vågan)

Planen er utarbeidet av vertskommunen Sortland. I tillegg til nye statlige føringer og endringer i forvaltningsansvar, bygger planen på lokal erfaring med ordningene i tidsrommet 2007 – 2023.

Ny strategisk plan er gjennomgått og godkjent av virkemiddelutvalget, som består av representanter for faglagene i landbruket og regionrådene i Lofoten og Vesterålen. Utvalgets medlemmer, landbruksforvaltninga i kommunene, de lokale faglagene i kommunene og Landbruksrådgivinga har i prosessen hatt mulighet til å komme med innspill. I henhold til samarbeidsavtalen skal planen behandles politisk i den enkelte kommune.

5.4 Relevante planer og dokumenter

I forvaltningen av tilskuddsmidlene må kommunale planer og andre relevante dokumenter legges til grunn. I saksbehandlingen ivaretas dette ved at søknader blir sendt på høring til kommunen der saken kommer fra, slik at en lokalt har mulighet til å påpeke spesielle hensyn som er relevant for saksbehandlingen.

(Sankegrind på Rise, Sortland. Lofoten og Vesterålen har nesten en tredjedel av vinterfora sau i Nordland. Foto: Lillian Bjørlo)

5.4.1 Kommunale planer

Gjennom Plan- og bygningsloven er kommunene pålagt å planlegge sine områder. Hver kommune skal ha en samlet kommuneplan som omfatter en samfunnsdel og en arealdel. Planen skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, og bør omfatte alle mål og oppgaver i kommunen. Den langsiktige delen av kommuneplanen omfatter en overordnet strategisk del med mål for utviklingen i kommunene og en arealdel for forvaltningen av arealer og naturressurser.

Noen av kommunene i Lofoten og Vesterålen arbeider med å revidere kommuneplanens arealdel. Noen kommuner har en gjeldende kommuneplan, og noen kommuner har gjeldende kommunedelplaner for deler av det geografiske området. I tillegg til planer etter Plan- og bygningsloven er det noen kommuner som har Landbruksplan eller Strategiske næringsplan.

5.4.2 Relevante nettsteder:

- Nærings- og miljøvirkemidlene i landbruket - Sortland kommune
- Gårdskart - NIBIO
- Norsk Landbruksrådgiving Nord Norge
- Norsk Kulturarv
- https://kartinordland-nordlandsatlas.hub.arcgis.com/
- Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket
- Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nordland 2023-2026
- Regionalt næringsprogram for landbruket i Nordland
- Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket
- Regionalt skog- og klimaprogram for Nordland 2019 - 2022
- Arktiskgran – Skogbruket i Lofoten og Vesterålen (www.arktiskgran.no)

6 MÅL FOR BRUKEN AV SKOGBRUKSMIDLENE OG MILJØVIRKEMIDLENE I JORDBRUKET

6.1 Visjon

Lofoten og Vesterålen skal framstå som en offensiv og omstillingsdyktig landbruksregion hvor jordbruket og skogbruket er en ressurs for sitt nærmiljø og for kommunene, økonomisk, sosialt og kulturelt.

6.2 Mål

Prioriteringer skal baseres på Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nordland 2023-2026 (RMP), Regionalt næringsprogram for landbruket i Nordland 2019-2022 (RNP), Regionalt skog- og klima- program for Nordland 2019-2022 (RSK), Strategisk plan for nordlandsskogbruket 2012-2025 og Strategisk plan for nærings- og miljøvirkemidlene i landbruket for Lofoten og Vesterålen 2024- 2027.

6.2.1 Felles målprofil for SMIL-midlene og NMSK-midlene

- Bruke virkemidlene der en får størst effekt for næringsutvikling, landskap og miljø
- Bruke virkemidlene etter en gjennomgående profil for Lofoten og Vesterålen
- Fastsette felles tilskuddssatser for kommunene i Lofoten og Vesterålen
- Trekke inn flere aktører og brukergrupper for samfinansiering av tiltak

6.2.2 Målsetting for bruken av SMIL-midlene

Bruken av SMIL-midlene skal:

- Hindre gjengroing av prioriterte områder
- Motvirke tap av biologisk mangfold og kulturminner
- Redusere klimautslipp og forurensning
- Ivareta kulturlandskap og kulturminner som ressurs for næringsutvikling, helse og trivsel
- Redusere konfliktnivået mellom landbrukets behov for bruk av arealer og andre interesser
- Stimulere helhetlig planlegging og tilrettelegging på bygdenivå, i beiteområder eller i nedslagsfelt

6.2.3 Målsetting for bruken av NMSK-midlene

Bruken av NMSK-midlene skal bidra til å utvikle en lønnsom og bærekraftig skogbruksnæring i regionen, og samtidig løse utfordringer i forhold til allmennhet, friluftsliv, landskap, klima og miljø.

- Etter hogst skal det etableres ny skog med tilnærmet samme produksjon og kvalitet
- I plantefeltene skal det ryddes i lauvskogen for å gi optimal utvikling for kulturskogen
- Tynning når tiltaket ikke medfører redusert verdiproduksjon på lenger sikt
- Støtte fellestiltak som fører til økt verdiskaping og økt lokal foredling av skogsvirke
- Utbygge et skogsveinett som gir transportgevinst for salgbart virke de første 10 år

7 STRATEGIER FOR VIRKEMIDDELBRUKEN

7.1 Grunnlag for strategiene

Lofoten og Vesterålen :

- har en tredjedel av beitende husdyr i Nordland
- skal fortsatt være rovdyrfritt og har derfor potensial for vekst i beitebruk
- er størst i Nordland på turistattraksjoner og ferie- og fritidsreiser
- er den tettest befolkede del av Nordland
- har granskog som i økende omfang kan hogges
- har mye yngre granskog i forhold til eldre skog
- har en stor andel sitka- og lutzgran med høy skogproduksjon og spesielle utfordringer i forhold til flerbruksinteresser
- skal opprettholde et skogbruk som er bærekraftig på lang sikt
- må utbygge skogsveinettet med flere bilveier

7.2 Strategi for SMIL-midlene

Behandling av enkeltsøknader skal skje på grunnlag av følgende strategier som er felles for alle kommunene.

- Virkemidlene skal brukes i tilknytning til bruk med aktiv jordbruksdrift
- Støtte opp om lokalt verdifulle jordbrukslandskap etter kommunal utvelgelse, se side 8
- Flytting av beitedyr fra områder med høyt beitetrykk til områder med svakt beitetrykk og høy beitekvalitet eller til lokalt verdifulle jordbrukslandskap
- Istandsetting av kulturbeiter og dyrka mark som har vært ute av drift
- Prioritere tiltak mot landbruksforurensning i vassdrag
- Prioritere fellestiltak mot estetisk forurensning fra landbruket som skjemmende bygninger, gjerderester m.m.
- Støtte opp om tiltak mot utslipp av klimagasser
- Istandsetting av bygninger etter antikvariske prinsipper

7.3 Strategi for NMSK-midlene

- Etablere god dialog med skogeierne om foryngelsesplikt når det hogges barskog
- Opprettholde høy aktivitet på bygging av skogsbilveier som forutsetning for granhogster de første 10 år
- Få på plass manuell arbeidskraft til rydding og avstandsregulering i skogkulturfelt
- Få i gang tynningsdrifter der dette ikke reduserer verdiproduksjonen på lang sikt
- Støtte opp om tiltak som bidrar til etablering av et industrielt sagbruk i LoVe-regionen

8 HANDLINGSPLAN FOR VIRKEMIDDELBRUKEN I 2024-2027

8.1 Tilskudd til spesielle tiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL)

Formålet med "Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket" (SMIL) er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

I "Strategisk plan for Lofoten og Vesterålen 2005 – 2008 del II" var det en oversikt som viser fordeling av landbruksarealer og skogarealer i Lofoten og Vesterålen. Arealstatistikken for landbruksareal har vært brukt som en veileder for å vurdere fordeling av tildelte midler mellom regionene og mellom kommuner i regionene. Det er i samarbeidsavtalen mellom kommunene forutsatt at tilskuddet skal fordeles slik at det over tid blir tilnærmet samsvar mellom andel av landbruket i regionene og tilskudds mengde.

Tabell 4: Bruk av SMIL-midler fordelt på kommuner i perioden 2020 – 2023

Kommune	Innvilget	Jordbruksareal 2018		Andel tilskudd i %
	2020-2023	dekar	%	%
Andøy	605 133	15 377	13,0	10.7
Bø	228 045	11 189	9,4	4.0
Øksnes	230 000	4 247	3,6	4.0
Sortland	531 350	21 661	18,3	9.4
Hadsel	926 000	19 597	16,5	16.3
Lødingen	376 773	4 043	3,4	6.6
Vågan	277 500	7 757	6,6	4.9
Vestvågøy	2 067 480	31 177	26,3	36.4
Flakstad	232 000	3443	2,9	4.1
Moskenes	199 536	0	0	3.5
Sum	**5 673 817**	**118 491**	**100,0**	**100**
Vesterålen	2 897 301	76 114	63,9	51
Lofoten	2 776 516	42 377	36,1	49

Tabell 4.1: Bruk av SMIL-midler fordelt på kommuner per år i perioden 2020 - 2023

Kommune	2020.	2021.	2022.	2023.
Andøy	229 860	295 000	52 470	27 803
Bø	0	0	94 045	134 000
Øksnes	0	108 000	122 000	0
Sortland	75 050	102 500	118 600	235 200
Hadsel	170 000	206 500	200 500	349 000
Lødingen	148 053	0	228 720	0
Vågan	0	137 500	0	140 000
Vestvågøy	676 000	380 500	443 480	567 500
Flakstad	0	110 000	0	122 000
Moskenes	29 200	0	63 336	107 000
Sum	**1 328 163**	**1 340 000**	**1 323 151**	**1 682 503**
Vesterålen	622 963	712 000	816 335	746 003
Lofoten	705 200	628 000	506 816	936 500

Tabellen viser hvilke SMIL-tiltak som prioriteres med bakgrunn i mål (kapittel 5) for bruk av SMIL-midlene, regler for tilskudd og kobling til regionalt miljøprogram:

Mål	**Hindre gjengroing av jordbrukets kulturlandskap**
Bakgrunn	Med jordbrukets kulturlandskap menes arealer som er sterkt preget av jordbruksdrift i form av slått og beiting. NIBIO har i rapport 06/10 gitt en beskrivelse av Status og utvikling i jordbrukets kulturlandskap i Nordland, Troms og Finnmark. Rapporten konkluderer med at økende antall områder har jordbruk som utnytter ressursene med stadig lavere intensitet. Årsaken er raskt minkende antall bruk i drift, samtidig som areal i drift viser en mindre nedgang. Det er ikke mulig å stoppe en slik utvikling med SMIL-midler eller andre miljøvirkemidler, men en kan bidra til at i alle fall de mest verdifulle land- skapstrekkene blir opprettholdt. De enkelte kommunene i Lofoten og Vesterålen har gjort en prioritering av viktige kulturlandskap. Henvisning til kap. 3.
Prioriterte SMIL-tiltak	- Tiltak i områder prioritert av kommunen som lokalt viktig Tiltak på arealer som er registrert med viktig biologisk mangfold eller som vurderes å ha stort artsmangfold Tiltak på arealer med tydelige spor etter jordbruksaktivitet Aktuelle tiltak er tilrettelegging for økt beiting eller slått. For å komme i betrakting for å få tilskudd tiltaket føre til ønsket resultat. Det må kunne dokumenteres at arealene fremstår som ”velfriserte”. Eksempler på tiltak er inngjerding, skjøtsel og beiting på jordbruksarealer som ikke er, eller er lite i bruk, sambeite der dette gir ekstra effekt for skjøtsel av landskapet, innkjøp av utstyr og installasjoner som letter beitebruk i viktige områder. Dette kan være føringsbåt, samlegrinder og lignende.
Tilskudd i % av godkjent kostnad	Inntil 70 % tilskudd med følgende avgrensinger: Rydding og avstandsregulering av lauvkratt og einer: maks tilskudd kr 700 pr daa. Tillegg for arbeid med samling og fjerning eller brenning av kvist kan gis inntil kr. 700 pr daa.
Mulighet for tilskudd i regionalt Miljøprogram	Miljøtilskudd til slått av lokalt verdifulle jordbruks- landskap Miljøtilskudd til beite av lokalt verdifulle jordbruks- landskap Miljøtilskudd til beite av biologisk verdifulle arealer Miljøtilskudd til drift av beitelag Miljøtilskudd til beite av kystlynghei

Mål	**Motvirke tap av biologisk mangfold**
Bakgrunn	Biologisk mangfold er variasjon og mangfold innen plante- og dyrearter, naturtyper, leveområder og økologiske prosesser i disse, samt arvelig variasjon innen plante- og dyrearter. Et jordbrukslandskap med grasproduksjon og beiting har relativt stort biologisk mangfold fordi det gir leveområder for et stort antall planter, sopp, insekter med mer. Et veldig intensivt drevet jordbruk med mange monokulturer, eller motsatt, et jordbruk preget av gjengroing medfører imidlertid redusert biologisk mangfold. Spredning av uønska arter (svartelistearter) kan også skade biologisk mangfold. Det viktigste en kan bidra til med SMIL-midler, er å støtte tiltak for å opprettholde grasproduksjon og beiting i områder med rikt biologisk mangfold. Indikator på arealer med rikt biologisk mangfold er frodig mark med mye urter og næringskrevende grasarter. For Lofoten og Vesterålen finnes det liten kartfesting av slike arealer. Det ble rundt 2005 gjennomført kartlegging av viktige kulturlandskap i regionen. Med unntak av noen få områder er de landskapsrommene som en regner som mest verdifulle i regionene, enten fraflyttet eller med svært liten land- bruksdrift. Kartleggingene som er gjort er også sporadiske og i for eksempel Vestvågøy er resultatet av kartleggingen aldri blitt publisert. I kapittel 7, Vedlegg, viser en oversikt over kartlagte kulturlandskap i regionen. Enkelte nasjonalt viktige naturtyper har fått et spesielt vern gjennom egen forskrift hjemlet i Naturmangfoldloven. Pr dato gjelder dette: Slåttemark, slåttemyr, kalksjøer, kalklindeskog, hule eiker og kystlynghei. Det finnes egne tilskuddsordninger for å lage skjøt- selsplaner og gjennomføre skjøtsel for slike naturtyper.
Prioriterte SMIL-tiltak	Aktuelle tiltak for å fremme biologisk mangfold: • Gjenåpning av gammel slåttemark eller beiting på areal med stor biologisk mangfold • Tilrettelegging for hekking av rødlistearter Tiltak for å fjerne arter som etter Artsdatabankens vurdering står med høy eller svært høy økologisk risiko.
Tilskudd i % av godkjent kostnad	- Inntil 70 % tilskudd
Mulighet for tilskudd i regionalt Miljøprogram	Miljøtilskudd til Beite av biologisk verdifulle arealer Miljøtilskudd til beite av kystlynghei Miljøtilskudd til friareal for kortnebb- og kvitkinngås på vårtrekk

Mål	**Reduserte klimautslipp**
Bakgrunn	De nasjonale føringene i RMP inne- bærer en sterkere prioritering av klimatiltak. Ett av klimatiltakene er reduksjon av klimautslipp ved lagring av husdyrgjødsel.
Prioriterte SMIL-tiltak	Særskilte bygningstekniske tiltak som bygging av permanent tak over gjødsellager i tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg. Tak hindrer utslipp av klimagasser til luft, særlig av ammoniakk.
Tilskudd i % av godkjent kostnad	- Inntil 50 % tilskudd, maks kr 100 000 pr. bygning.

Mål	**Bedring av vannkvalitet**
Bakgrunn	Med hydrotekniske tiltak menes tiltak som er med på å redusere risikoen for erosjon og avrenning av næringsstoffer. Tiltak kan gjennomføres på jordbruks- arealer og/eller i vannløp. Vanlig grøfting regnes som innenfor definisjonen av ordinær landbruksdrift og faller inn under ordningen «Tilskudd til drenering av jordbruksjord». SMIL-ordningen kan kombineres med grøfteordningen der tiltaket har stor effekt for forurensing og kulturlandskap. Etablering av kunstige fangdammer og våtmarker har vist seg å være effektive tiltak mot landbruksforurensing. Fangdammene er særlig virkningsfulle når det gjelder rensing av fosfor. Rensedammer er kostbare løsninger og som må sees i sammenheng med andre tiltak som skal redusere forurensing i et nedslagsfelt. Siden dette er kostbare løsninger som krever riktig konstruksjon og dimensjonering må man kreve at det utarbeides detaljert plan for tiltaket. Planen sendes til vurdering hos NIBIO som har størst kompetanse på området, før endelig behandling.
Prioriterte SMIL-tiltak	Vann og vassdrag som framgår av tiltaksprogrammet i regional plan for vannforvaltning i vannregion Nordland skal prioriteres. Nærmere om disse på side 12. Prioriterte tiltak: - Rensedammer og vegetasjonssoner - Erosjonssikring i åpne løp - Opprensking av gamle avløpskanaler Stimulere til fellestiltak for å redusere forurensing fra land- bruksarealer.
Tilskudd i % av godkjent kostnad	- Inntil 70 % tilskudd -Det kan gis 100% tilskudd til innleie av fagkompetanse for å kvalitetssikre søknader med hensyn om tiltaket bidrar til å nå målene i tiltaksprogrammet i regional plan for vannforvaltning
Mulighet for tilskudd i regionalt Miljøprogram	Miljøtilskudd til ugjødsla randsone i eng Miljøtilskudd til vedlike- hold av fang- dammer Miljøtilskudd til vegetasjonssone (der åkervekster dyrkes mot vassdrag) Miljøtilskudd til spredning av husdyrgjødsel i vår/vekstsesongen

Mål	**Ivareta kulturminner og kulturmiljøer**
Bakgrunn	Kulturminner og kulturmiljøer omfatter automatisk freda kulturminner, dvs. spor etter menneskelig aktivitet fra før 1536 samt samiske kulturminner eldre enn 100 år. Videre omfatter det bygninger med mer som viser hvordan jordbruk og fiske har foregått opp gjennom tidene. Vi har ikke spesielt mange verneverdige bygninger, men mange bygninger og miljøer som det kan være vært å ta vare på for ettertiden. Spesielt viktig kan dette være for reiselivet i regionen. En forutsetning for SMIL-tilskudd er at tiltaket gjennomføres etter antikvariske prinsipper, dvs. at mest mulig av gamle materialer gjenbrukes, og at det som må skiftes ut er så likt det opprinnelige som mulig med hensyn til materialvalg og utforming. Alle slike saker sendes til høring hos Nordland Fylkeskommune og at deres tilbakemelding tillegges stor vekt ved vurdering av saken.
Prioriterte SMIL-tiltak	- Gamle gårdsbyggfjøs, uthus, mv. - Naust, båtstøer, fiskehjeller mv. - Steingjerder, rydningsrøyser - Gamle maskiner og redskaper - Spor etter kombinasjonsnæringer - Spor etter mølleanlegg, korn- produksjon - Torvdammer og torvsjåer - Ærfuglhus, fangstplasser for ørn mv. - Gamle ferdselsårer Under ellers like forhold prioriteres tiltak som har interesse for lokalt eller regionalt reiseliv.
Tilskudd i % av godkjent kostnad	- Inntil 50 % tilskudd, maks 100 000 pr. bygning. - 70 % tilskudd til restaurering av viktige kulturlandskapselementer. - Det kan gis 100 % tilskudd til innleie av fagkompetanse på kulturminnerestaurering inntil 10 000 kr. pr tiltak.

Mål	**Redusere konfliktnivået mellom landbrukets behov for bruk av arealer og andre interesser**
Bakgrunn	Tilrettelegging for tilgjengelighet og opplevelseskvalitet har etter hvert fått relativt stort omfang i regionen. Ved å legge til rette for ferdsel kan gårdbrukerne til en viss grad styre trafikken til områder der den er til minst ulempe. Samtidig er tiltakene med på å skape trivsel i bygdene.
Prioriterte SMIL-tiltak	- Rydding av gjengrodde stier - Porter og klyv - Etablering av gapahuk, raste- plass - Oppgrusing av gamle turstier (universell utforming) - Opparbeiding av mindre parkeringsplasser for å unngå sperring av driftsveger Under ellers like forhold priori- teres tiltak der flerbruksinter- essene er store
Tilskudd i % av godkjent kostnad	- Inntil 60 % tilskudd

Mål	**Stimulere helhetlig planlegging og tilrettelegging på bygdenivå, i beiteområder eller i nedslags felt**
Bakgrunn	Innsatsen innen kulturlandskapsskjøtsel er i stor grad preget av ildsjeler. Dette fører til at landskapet i mange områder fremstår som et lappeteppe der kvaliteten av skjøtselen varierer sterkt. Samtidig er det fokus på mer målrettet bruk av midlene. Statsforvalteren i Nordland legger for eksempel opp til sterkere fokus på utvalgte områder der satsene for miljøtilskudd er høyere enn ellers. Tilskudd kan gis for å sikre samordning av innsats, involvering av berørte parter og god forankring av miljøarbeidet. Eksempler på avgrensing av områder er ei grend eller et vassdrag. Grunneiere, lag og foreninger, kommuner og andre berørte parter kan delta.
Prioriterte SMIL-tiltak	- Skjøtselsplaner i særlig verdifulle kulturlandskap der det er mulig å få til beitedrift eller slått - Skjøtselsplaner i områder prioritert av kommunene - Ved stor søknadsmengde prioriteres områder i kommuner som til nå ikke har fått slike tilskudd.
Tilskudd i % av godkjent kostnad	Inntil 100 % tilskudd
Mulighet for tilskudd i regionalt Miljøprogram	Miljøtilskudd til skjøtsel av særlige verdifulle kulturlandskap

8.1.1 Saksbehandlingsregler for SMIL-midler

Søknader kan behandles så framt kommunen har ubrukte midler. Normalt tildeles ny ramme i februar, og siste frist for tildeling av midler er medio november.

Det er fastsatt to søknadsfrister i denne perioden, 15. mars og 15. august.

Fra 01.01.2019 søkes det elektronisk om tilskudd gjennom fagsystemet Agros. Saksbehandler foretar kontroll av søknaden, og gir tilbakemelding om søknaden er fullstendig, eller om det mangler opplysninger. Det opplyses også om forventa saksbehandlingstid (mottakskontrollbrev). Fristen for å gi tilbakemelding er iht. forvaltningsloven fire uker.

Søknader som kan medføre terrenginngrep eller der det kulturhistoriske er vesentlig for vurdering av søknaden skal sendes på høring til Nordland fylkeskommune og Sametinget. Innebærer søknaden inngrep i vassdrag sendes søknaden på høring til NVE. I alle tilfeller sendes søknaden på høring til kommunen der søknaden kommer fra. Det er viktig at vi får innspill på om tiltaket kommer i konflikt med vedtatte kommunale planer. Saker av prinsipiell betydning kan bli tatt opp i virkemiddelutvalget.

Vedtak fattes av Sortland kommune med hjemmel i forskriften og delegasjon til kommunedirektøren i Sortland kommune. Kopi av vedtak sendes kommunen der søknaden kommer fra. Til søker orienteres det om klagerett og regler for utbetaling av tilskudd.

Det kan foretas delutbetaling inntil 75% av tilskudd der tilskuddet er over 10000 kr. Før sluttutbetaling kan vertskommunen foreta stedlig kontroll av tiltaket, samt at det skal framlegges regnskapssammendrag inklusiv oversikt over egeninnsats.

8.2 Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)

Omfattes av "Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket" av 4. februar 2004. Formålet er at det ut fra lokale prioriteringer og tilpasninger blir stimulert til økt verdiskaping i skogbruket, samtidig som miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kultur- minner i skogen blir ivaretatt. Tilskudd kan gis til skogeiere som har mer enn 10 dekar produktiv skogsmark.

Kommunen forvalter tilskuddene til skogetablering, ungskogpleie, miljøtiltak i skog og andre tiltak i skogbruket (§§ 4, 6 og 8, andre ledd). Fra 01.01.2019 blir også forvaltningen av tilskudd til veibygging og tilskudd til drift i bratt og vanskelig terreng overført til kommunen.

8.2.1 Planting av ny skog etter hogst

Omfattes av "Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket" av 4. februar 2004. Formålet er at det ut fra lokale prioriteringer og tilpasninger blir stimulert til økt verdiskaping i skogbruket, samtidig som miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivaretatt. Tilskudd kan gis til skogeiere som har mer enn 10 dekar produktiv skogsmark.

Kommunen forvalter tilskuddene til skogetablering, ungskogpleie, miljøtiltak i skog og andre tiltak i skogbruket (§§ 4, 6 og 8, andre ledd). Fra 01.01.2019 blir også forvaltningen av tilskudd til veibygging og tilskudd til drift i bratt og vanskelig terreng overført til kommunen.

Tabell 5: Bruk av NMSK-midler fordelt på kommuner i perioden 2020-2023

Kommune	Innvilget	Kulturskog	Andel kulturskog i %	Andel tilskudd i %
	2020.-2023.	dekar	%	%
Andøy	57 358	11000	9,6	13.7
Bø	23 200	6 000	5,2	5.5
Øksnes	0	8 000	7,0	0
Sortland	189 471	35 000	30,6	45.1
Hadsel	18 000	20 000	17,5	4.3
Lødingen	63 114	15 000	13,1	15.0
Vågan	63 000	8 500	7,4	15.0
Vestvågøy	5 600	9 500	8,3	1.3
Flakstad	0	1 300	1,1	0
Moskenes	0	200	0,2	0
Sum	**419 743**	**114 500**	**100**	**100**
Vesterålen	351 143	94 800	83,0	83.7
Lofoten	68 600	19 700	17,0	16.3

Tabell 5.1: Bruk av NMSK-midler fordelt på kommuner per år i perioden 2020.-2023.

Kommune	2020.	2021.	2022.	2023.
Andøy	4 400	30 100	17 000	5 858
Bø	6 600	5 000	8 100	3 500
Øksnes	0	0	0	0
Sortland	49 000	47 000	40 000	53 471
Hadsel	0	18 000	0	0
Lødingen	8 900	15 000	0	39 214
Vågan	53 000	10 000	0	0
Vestvågøy	0	9 500	5 600	0
Flakstad	0	0	0	0
Moskenes	0	0	0	0
Sum	**121 900**	**134 600**	**70 700**	**102 043**
Vesterålen	68 900	115 100	65 100	102 043
Lofoten	53 000	19 500	5 600	0

8.2.2 Ungskogpleie

Tilskudd kan etter søknad innvilges med 70 % av godkjente kostnader. Maksimalt tilskudd per dekar er kr 700 for rydding/avstandsregulering, kr 600 for hogst av lauvtreskjerm, kr 500 for ettergjødsling på grøfta myr og kr 500 for gjødsling av gran på svakere boniteter på fastmark. For opprensking av grøfter og kanaler på tidligere grøfta myr kan det innvilges inntil 25 kr per meter.

I takt med økningen i granhogstene vil det bli et økende behov for avstandsregulering i naturlig foryngelse av gran på hogstflatene, særlig der det er sitkagran som forynger seg naturlig.

En del av plantefeltene som kom i stand på 1980-og 1990-tallet på grøfta myr har utvikla seg svært bra, men mange steder er behov for rensing av grøfter og kanaler som i årenes løp har grodd igjen. Dermed har grunnvannstanden steget med dårlig vekst og trivsel hos grana som resultat.

8.2.3 Treslagsskifte

Både fra et næringsperspektiv og et klimaperspektiv er det viktig med fortsatt treslagsskifte på mange eiendommer. Ofte er det skogeiere med store lauvskogarealer som planmessig planter til et årlig areal med gran. For treslagsskifte med utenlandske treslag må tiltaket godkjennes av Fylkesmannen. En slik godkjenning er også en forutsetning for tilskudd.

I en del tilfeller er det arealer med gran som går ut av produksjon etter at hogsten er gjennomført. Det gjelder f.eks. arealer som omdisponeres til oppdyrking, arealer som omreguleres til bolig og fritidsbebyggelse, arealer som oppstykkes av kraftlinjer og arealer som av ulike årsaker er mindre egnet til framtidig skogproduksjon. Til sammen vil dette over tid redusere produksjonsgrunnlaget i skogbruket. For å kompensere for avskoging er det er derfor viktig at det også skjer planting på nye arealer.

Det kan innvilges tilskudd med inntil 70 % av godkjente kostnader.

Prioriterte tiltak skogetablering og ungskogpleie:

- Planting av ny skog etter hogst
- Suppleringsplanting i plantefelt og i naturlig foryngelse med for lite planter
- Treslagsskifte
- Uttak av lauvtreskjerm før den gjør skade på plantene.
- Avstandsregulering i plantefelt
- Grøfterensk i plantefelt på grøfta myr
- Gjødsling av tidligere tørrlagt myr
- Gjøsling av gran på svakere marktyper

8.2.4 Førstegangstynning

Tilskudd kan etter søknad innvilges med inntil kr 50,-/m³, maksimalt tilskudd kr 250 per dekar. Driftsopplegg og driftstekniske forhold vurderes i forbindelse med fastsetting av tilskuddssats.

Prioritering:

- Kvalitetsfremmende tynning i granplantefelt.

8.2.5 Andre næringstiltak i skogbruket

Det kan gis tilskudd til tiltak og prosjekter som bidrar til å utvikle skogbruket i en kommune eller region. Aktuelle tiltak er prosjekter som har som mål å øke den lokale ressursutnyttelsen og verdiskapinga fra skogen.

Prioritering:

- Tiltak som legger til rette for økt hogst og skogskjøtsel
- Tiltak som fokuserer på hele verdikjeden for øke lokal verdiskaping

8.2.6 Andre kvalitetsfremmende tiltak

Tilskudd til stammekvisting kan etter søknad innvilges med inntil 70 % av godkjente kostnader. Maksimalt tilskudd kr 500 per dekar.

Prioritering:

- Det skal kvistes opp til minst en stokkelengde. Stammekvisting utføres i ung skog,slik at kvistingen gir en stor andel kvistfritt virke i tømmerstokken. Kvistingen skal bare gjøres på tørr kvist. Tilskudd til stammekvisting i plantefelt prioriteres likevel ikke høyt, da effekten på virkeskvaliteten er svært usikker.

For oppkvisting i skog som ikke følger disse kravene eller formål vises det til ”Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket”.

8.2.7 Miljøtiltak i skog

•Dekning av merkostnad eller tap ved å gjennomføre skjøtselstiltak for å ivareta og utvikle miljøverdier. Det kan gis inntil 70 % tilskudd av medgåtte kostnader til slike tiltak.

•Delvis dekning av tap knyttet til langsiktig bevaring av spesielle miljøverdier (nøkkelbiotoper), der hensynet til disse krever at skogeier avstår fra hogst eller legger om skogsdriften. Det kan gis inntil 30 % tilskudd, fratrukket en arealavhengig egenandel til dette tiltaket.

•Dekning av merkostnader ved skogsdrift for å unngå veibygging som vil redusere «villmarkspregede områder».

Prioritering:

• Merkostnader dekkes etter søknad. Miljøverdiene skal være dokumentert etter PEFC-standard eller lignende. Kommunen kan gjennom avtale med tiltakshaver fastsette plikter og restriksjoner som forutsetning for tilskuddet. Slike avtaler vil normalt ha 10 års varighet.

8.2.8 Tilskudd til skogsveier

Tilskuddsordningen forvaltes fra 01.01.2020 av kommunene.

Godkjente søknader om byggetillatelse kan innvilges tilskudd til bygging etter saksbehandling og prioritering av kommunen. Maksimalsatsene er 50 % tilskudd til traktorvei kl. 7 og 70 % tilskudd til skogsbilveg kl. 3, 4 og 5. For at tilskudd kan utbetales må det foreligge et veiregnskap med dokumentasjon av byggekostnadene.

Prioritering:

• Bilveier, men også tunge traktorveier som skal fungere som atkomst- og basveier

• Veianlegg som utløser størst mulig verdiskaping de nærmeste 10 år og der produksjonsgrunnlaget skal opprettholdes på lang sikt.

• Veier som gir en helhetsløsning for skogområdet, uten unødig hensyn til eiendomsgrensene.

Vilkår: Tiltakshaver plikter å følge vilkår nedfelt i vedtaket om byggetillatelse. Dersom dette ikke etterfølges kan tilskuddet kreves tilbakebetalt.

8.2.9 Tilskudd til drift med taubane, lang transport og vekslende driftssystem

Tilskuddsordningen forvaltes fra 01.01.2020 av kommunene.

Det kan gis tilskudd til drift i vanskelig terreng der terrenget er for vanskelig eller for bratt for skogsdrift med skogstraktorer. For drift med taubane kan det gis tilskudd med inntil kr 120,- per m³.

Det kan gis tilskudd til lang tømmertransport der avstanden fra tømmerdriften til bilveg er lang, og der ressursgrunnlaget i vegens nedslagsfelt er for svakt til å bygge bilveg. Transport på traktorvei bygget med statstilskudd regnes ikke som terrengtransport i denne sammenheng. For terrengtransport over 1,5 km kan det gis inntil kr 40,- pr m³.

Det kan gis tilskudd for drifter der det som følge av vanskelige terrengforhold må benyttes vekslende driftssystemer. Det kan ikke gis tilskudd dersom skogsdriften ødelegger ressursgrunnlaget for utbygging av et rasjonelt vegnett. Mellomlagring i skogen for senere framkjøring når tele-/snø- forhold tillater det, er et eksempel på vekslende driftssystem. For vekslende driftssystemer kan det innvilges inntil kr 35,- per m³.

Driftsulempetilskudd i vanskelig terreng

Dette er en ordning som ble innført i Lofoten og Vesterålen for å unngå at større eller mindre partier med hogstmoden skog blir stående igjen i bratt terreng fordi hogstmaskinen ikke når fram. Tilskuddsordningen forvaltes fra 01.01.2020 av kommunen. Ordningen omfatter:

- Manuell felling/frikapping inn mot hogstmaskin
- Manuell felling/frikapping og innvinsjing mot hogstmaskin Det kan innvilges 50 % tilskudd og maks innvilges kr. 30,- per m³.

Tilskudd til alternative transportløsninger

Dette er en ordning som ble innført i Lofoten og Vesterålen for at det skal være mulig å ta ut hogstmoden skog der driftskostnadene blir særlig høye, f.eks. områder der sjøtransport eller fløting er eneste alternativ. Tilskuddsordningen forvaltes fra 01.01.2020 av kommunen.

Tilskudd regnes av merkostnader i forhold til ordinær skogsdrift. Det kan maks innvilges 75 % til- skudd og maks kr 100,- per m³.

8.2.10 Tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer

Tilskuddsordningen forvaltes av Statsforvalteren.

Prioritering: Framgår av Regionalt skog- og klimaprogram, Statsforvalteren i Nordland

Omfattes av "Forskrift om tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer"

Formålet er å stimulere til næringsmessig utnytting av skog- og utmarksressursene på kort og lang sikt, og slik at biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivaretatt og videreutviklet.

Tilskuddsordningen omfatter innsamling av skog- og miljødata for utarbeiding av skogbruksplaner og ressursoversikter på eiendomsnivå. Det kan også innvilges tilskudd til forprosjekter som skal avklare grunnlaget for og omfanget av skogbruksplanlegging.

8.2.11 Saksbehandlingsregler for de kommunale NMSK-midlene

Søknader om tilskudd som forvaltes av kommunen behandles fortløpende så lenge det er ubrukte midler. Normalt tildeles ny ramme i februar, og siste frist for innsending av søknader er medio november.

Det søkes på fastsatt søknadsskjema. Sortland kommune har arkivansvaret, og alle søknader og vedlegg sendes Sortland kommune.

Før vedtak fattes skal kommunen foreta stedlig kontroll av tiltaket, samt at det skal framlegges regnskapssammendrag inklusiv oversikt over egeninnsats.

Vedtak fattes av Sortland kommune med hjemmel i forskrift og delegasjon til kommunedirektøren i Sortland kommune. Kopi av vedtak sendes kommunen der søknaden kommer fra. Til søker orienteres det om klagerett og regler for utbetaling av tilskudd.

9 INFORMASJON

Sortland kommune, som vertskommune, skal gjøre de kommunale virkemiddelordningene til nærings- og miljøtiltak i landbruket best mulig kjent gjennom informasjonstiltak hvert år.

Dette kan være:

- Annonsering og informasjon om ordningen og eventuelle tidsfrister
- Informasjonsmøter og møter med næringa hvor det settes fokus på ordningen
- Markdager hvor det vises fram vellykkede tiltak innen SMIL og NMSK
- Følge opp kommuner som ikke får sin andel av søknader for at disse skal arbeide fram flere søknader

Tiltakene skjer enten direkte gjennom tiltak iverksatt av Sortland kommune, eller gjennom samarbeid med de andre kommunene i samarbeidet, forsøksringene og faglagene i landbruket.

(Landskap i Bø kommune) *foto:* Vladimir Matic

10. VEDLEGG

10.1 Verdifulle kulturlandskap i Lofoten og Vesterålen

Tabell 5. Beskrevne lokaliteter ordnet alfabetisk etter kommune og med verdisetting;

*: viss verdi, **: verdifull; ***: svært verdifull og biologisk mangfold verdisetting;

A = Nasjonal verdi, B = regional verdi, C = lokal verdi

Andøy kommune
AND-1 Ramsåfeltet Andøy ** B
AND-2 Bleik Andøy **/*** A/B
AND-3 Høyvik Andøy *** A
AND-4 Kobbedalen Andøy ** B
AND-5 Bjørnskinn Andøy ** B
Bø kommune
BØ-1 Sandvikbogen Bø *** A
BØ-2 Engesnyken Bø ** B
BØ-3 Gårdsnyken Bø * C
BØ-4 Hovden Bø * C
BØ-5 Fjærvollsanden Bø ** B
BØ-6 Alteret/Flatholmen Bø * C
Flakstad kommune
FLA-1 Store Sandnes Flakstad ** B
FLA-2 Midtsundstad Flakstad ** B
FLA-3 Skagsanden Flakstad *** A
FLA-4 Krystad Flakstad * C
Hadsel kommune
HAD-1 Bjørnhaugen Hadsel * C
HAD-2 Innbjør Hadsel ** B
HAD-3 Rodlia Hadsel ** B
HAD-4 Fagerheim Hadsel *** A
HAD-5 Hestsanden Hadsel ** B
HAD-6 Holmsnes Hadsel **/*** A/B
Lødingen kommune
LØD-1 Sjøvoll Lødingen ** B
LØD-2 Åndervåg Lødingen ** B
Moskenes kommune
MOS-1 Vindstad Moskenes *** A

MOS-2 Rostad Moskenes * C
Sortland kommune
SOR-1 Straumvatnet nordøst Sortland ** B
SOR-2 Vikbotn Sortland */** B/C
SOR-3 Fagerbakken Sortland ** B
SOR-4 Gunnesdal Sortland **/*** A/B
SOR-5 Kjerringnesøya Sortland * C
SOR-6 Holmstaddalen Sortland ** B
Vågan kommune
VÅG-1 Følstad *
VÅG-2 Oddvær **
VÅG-3 Storfjell **
VÅG-4 Pollan *
VÅG-5 Fagerbakken *
VÅG-6 Brettesnes **
VÅG-7 Haversand **
VÅG-8 Vikarøya **
VÅG-9 Gammelgården *
VÅG-10 Sandsletta *
VÅG-11 Silsand
Vestvågøy kommune
Eggum (A)
Kleivheia (B)
Ureberget (B)
Haukland/Utakleiv - Veggen (B)
Ballstadheia (B)
Sennesvik - Taen (C)
Borgfjord, ytre (B)
Øksnes kommune
ØKS-1 Nyksund Øksnes ** B
ØKS-2 Øya, Meløya Øksnes ** B
ØKS-3 Lifjord Øksnes ** B
ØKS-4 Høydal øst Øksnes ** B
ØKS-5 Kråknes Øksnes B

Opplysningene er hentet fra:

- Fylkesmannen i Nordland 2003. Verdifulle kulturlandskap i Nordland. Rapport fra registreringer i perioden 1992-1995.
- Fylkesmannen i Nordland 2005. Verdifulle kulturlandskap i Nordland 2003-2004. Rapport fra registreringer i kulturlandskap i Nordland i 2003-2004.
- Vestvågøy kommune 2006, Notat til Fylkesmannen i Nordland over Vestvågøy kommunes registreringer utført i 2006. Bare lokaliteter med A, B eller C-verdi er tatt med.

Vedlegg med satser for eget arbeid i SMIL-søknad:

Tabell 6:

Tiltak	Godkjent sats
Person manuelt arbeid pr/t	300kr/t
Person i arbeid med lette maskiner pr/t	Inntil 400kr/t
Person i arbeid med traktor/gravemaskin pr/t	Inntil 800kr/t
Innleid hjelp inkl. mva.	300kr/t
Oppsett nytt gjerde materiell pr/m	45-75kr/m
Oppsett nytt permanent strømgjerde pr/m	25-40 kr/m
*Gjerde, ved rydding av kulturbeite**	200 kr/meter
Fast port	1000-1500kr/stk
Fjerning av piggtråd **	10-15kr/m
Beiterydding pr dekar	700 kr/dekar

* (Inkluderer både arbeid med oppsett og gjerdekostnad)
** avhengig av terreng og tilgjengelighet

(Gammelnorsk sau som beiter innmarksbeite på Haukenes i Hadsel. Foto: Karl Peder Haugen.)
(Bakside: Storfe på utmarksbeite i Risdalen. Foto: Lillian Bjørlo.)

STRATEGISK PLAN FOR LOFOTEN OG VESTERÅLEN

2024 - 2027

SORTLAND KOMMUNE 2023